№ 186 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 16 — 1905 — ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 16 № 186

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Նամ. Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վերջին տեղեկութիւններ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գեներալ Տակայշվիլին Գանձակում. Կովկասեան շփոթ. Ռուս-ճապոնական նոր փոխառութիւնը. Տեղեկութիւններ գաւառից. Բագուի շրջանից. Նամակ Հին-Նախիջևանից. Նամակներ Ալէքսանդրօպոլից, Փօթիից. Կոտորածը Շուշում. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Քաղաքականը եւրոպական մամուլից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Երկու օր է, որ Թիֆլիսում եղած Նուխուեցիները շատ անհանգիստ դրութեան մէջ են գտնվում, որովհետև Նուխուից ըստացվել էին մի քանի հեռագիրներ, որոնց մէջ յայտնված էր, թէ քաղաքի ազգաբնակութիւնը յուզված վիճակի մէջ է։ Վրդովմունքի պատճառները եղել էին թէ զանազան խռովարարների լուրերը և թէ մի տխուր դէպք, որ տեղի էր ունեցել Նուխու բազարում։ Այդ դէպքի շարժառիթները յայտնի չեն. պատմում են, որ իբր թէ մի Թուրք մի քանի անգամ ատրճանակ է պարպում մի հայի վրա։ Գնդակներից մէկը վիրաւորում է հայի ոտքը։ Ատրճանակի հարուածների ձայնը յուզմունք է առաջացնում բազարում եղած մարդկանց մէջ, բայց կողմնակի անձեր մէջ են մտնում և խաղաղացնում բոլորին։ Այդ դէպքը թէև անմիջական ծանր հետևանքներ չունեցաւ, բայց նա ցոյց տուեց, որ ազգաբնակութեան ջղերը սաստիկ լարված դրութեան մէջ են և սարսափը շատ շուտով պատում է բոլորին ամեն մի պատահարից։

Երէկ Նուխի ուղարկվել են բազմաթիւ մասնաւոր հեռագիրներ տեղեկութիւններ իմանալու այնտեղի իրերի վիճակի մասին, բայց ստացված հեռագիրները մանրամասն ոչինչ չեն հաղորդում և բաւականանում են յայտնելով ընտանիքների առողջութեան մասին և որ խաղաղութիւնը վերականգնել է։

—

Շամախու շրջանից ստացված նորագոյն թէ հեռագրական և թէ մասնաւոր հաղորդագրութիւնները ցոյց են տալիս, որ քաղաքի հայ ազգաբնակութիւնը սկսել է անհանգստանալ իր վիճակի ապահովութեան մասին։

Պէտք է նկատել, որ Շամախու Թուրք ազգաբնակութեան խոշոր մասը բաղկացած լինելով սիւնիներից, չէ ցանկանում հետևել Բագուի օրինակին, համարելով խառնակութիւնները շիաների գործ։ Շիա հարուստ վաճառականներն էլ ձեռնպահ են մնում, համարելով Թուրք ու հայկական ընդհարումները վտանգաւոր և անձեռնտու։ Բայց շիաների մի մեծ բազմութիւն, բաղկացած ազգաբնակութեան անհանգիստ տարրերից, կիսագրագէտ պօլիտիկոսներից, սնանկացած խանութպաններից, ցոյց է տալիս անհանգիստ տրամադրութիւն և աշխատում է առաջ բերել խլրտումներ։

Շամախու և ուրիշ տեղերի մէջ ապրանքային հաղորդակցութիւնը ընդհատված է։ Մօլօկանները զգուշանում են երթևեկելուց և ամառը անձնատուր էին իրանց դաշտային պարապմունքներին։ Թուրք ֆուրգօնչիկներն էլ ապրանքները տեղ չէին հասցնում, գանգատվելով, որ իբր թէ նրանց կողոպտել են ճանապարհին։

Բագուի դէպքերից յետոյ 2 հայ Ջանգիում վարձում են երկու կառապան և ճանապարհ ընկնում դէպի Շամախի։ Նրանք յետոյ գտնվում են սպանված։ Կառապանները յայտնի են, բայց դեռ չեն կալանաւորված։

Օգոստոսի վերջերին Շամախում քիչ մնաց, որ ծագի մեծ խռովութիւն։ Երկու պատանի Թուրք միմեանց հետ կռւում են և միմեանց վրա ատրճանակ պարպում։ Թուրքերի մէջ լուր է տարածվում, որ հայերը յարձակվել են Թուրքերի վրա։

Խռովութիւնը դժուարութեամբ հանդարտեցնում են պատանիների ծնողները, որոնք պարզում են իրերի իսկական վիճակը ամբոխին։

Ցաւալի է արձանագրել, որ խռովարարները աշխատում են գրգռել մօլօկաններին և նրանց անանուն նամակներ են գրում, զրպարտելով հայերին։ Մօլօկանների խելացի մասը ուշք չէ դարձնում այդ գրութիւնների վրա, բայց կարող են լինել և հաւատացողներ։

Անանուն գրութիւնների հեղինակները թղթեր են ուղարկում զանազան անձերի և հաստատութիւնների իրանց առաջադրութիւններով։ Ի միջի այլոց նրանք պահանջում են, որ գանձարանի ծառայողները ազատ լինեն ուրբաթ օրերը պաշտօնի գնալուց, որովհետև ծառայողների մեծագոյն մասը մահմեդականներ են։ Քաղաքի մէջ էլ պատերին կպցնում են կոչեր զանազան բովանդակութեամբ։

Քաղաքում զօրք քիչ կայ և Շամախու հայերը դիմել էին Փոխարքային, խնդրելով աւելացնել զօրքի թիւը։ Այդ խնդրքի հիման վրա Շամախի ուղարկվեց 75 զինուոր 3 օֆիցէրի ղեկավարութեամբ։ Առաջ էլ կար Շամախում մի փոքրիկ վաշտ զօրք։ Համարելով զօրքի այդ քանակը շատ քիչ, շամախեցիները ընտրել են մի յատուկ պատգամաւորութիւն, որ ներկայանայ Փոխարքային և խնդրէ ուղարկելու դարձեալ զօրք Շամախի։

Զօրք անհրաժեշտ է զսպելու համար գաւառի մէջ եղող անհանգիստ տարրերը, որոնք շատ հեշտութեամբ կոյր գործիք են դառնում խռովարարների կամ ասպատակողների ձեռքին։ Նորերս գաւառի զանազան մասերից մի քանի հարիւր կասկածելի անձնաւորութիւններ հաւաքվել էին Շամախի՝ պատրուակ բռնելով ինչ որ մի հարսանիք։ Եւ քաղաքի մէջ եղած բարեխիղճ մահմեդական մի քանի ազդեցիկների միջոցով հնարաւոր եղաւ նրանց հեռացնել քաղաքից։

Քաղաքի և գաւառի ոստիկանական պաշտօնեաների մի նշանաւոր մասը մահմեդականներ են. հայ պաշտօնեաներ առհասարակ քիչ են Շամախում և նրանց էլ Թուրքերը աշխատում են հեռացնել իրանց պաշտօններից և այդ իմաստով խնդիրք են պատրաստել։

Շամախու հայերը, որ սակաւաթիւ են, մօտ 200 տուն, մինչև այժմ կարողացել են ազատ մնալ թիւրիմացութիւններից, բայց նրանք վստահ չեն առաջիկայի վերաբերութեամբ և ցանկանում են որոշ ապահովութիւններ ունենալ իրանց ձեռքին։

—

Մենք ծանօթացնում ենք մեր ընթերցողներին ռուս և եւրօպական մամուլի կարծիքների հետ Կովկասի վերջին դէպքերի և նրանց էութեան մասին։ Դրանց մէջ, անկասկած, կան շատ անհեթեթ և անհիմն կարծիքներ, բայց մեզ համար կարևոր է գիտենալ, թէ ինչ լուսաբանութիւն են ստանում մեր երկրի եղելութիւնները ուրիշ տեղերում։ Եթէ ճշմարտութիւնը աքօղվում է և զոհ դառնում զրպարտութեան կամ սխալ տրամադրութեան—մեզ համար հարց է ծագում միջոցներ ձեռք առնել, որ ճշմարտութեան ձայնը չը խեղդվի և կեղծիքը ասպարէզից հեռացվի։

Մենք յոյս ունենք, որ արդարութիւնը իր յաղթանակը կը տանէ և արհեստական մեքենայութիւնները կը մերկանան իրանց ողջ ամբողջութեամբ, բայց այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է եռանդուն աշխատանք։ Փետրվարեան դէպքերը մեզ օրինակ։ Որքան աշխատեցին նրանց կեղծ կերպով լուսաբանել, չաջողվեց։ Գործը բացվեց և պարզվեց իր բնորոշ գծերով։ Նոյնը կը լինի և այժմ։ Կեղծիքը կը մերկացվի և Բագուի ոստիկանական արձանագրութիւնները կը սրբագրվեն արժանապէս։

Մենք միայն մի բանի վրա ենք զարմանում—մի՞թէ մարդիկ անցեալից դասեր չը պէտք է վերցնեն և պէտք է նորանոր անաջող փորձեր անեն կեղծիքներ հատոր կազմելու և յետոյ փառաւորապէս և հրապարակօրէն խայտառակվելու։

—

Բագուից, օգոստոսի 15-ին հեռագրում են մեզ.

«Երէկ հաշտութիւն յայտարարվեց։ Գեներալ-նահանգապետը, հոգևորականութիւնը, ներկայացուցիչները անցան փողոցներով և համոզում էին խաղաղվել։ Կարգը վերականգնված է։ Հաշտութեան պայմանները մահմեդականները դեռ ևս չեն ստորագրել»։

Զաւէն վարդապետ

—

Թիֆլիսի նպաստամատոյց յանձնաժողովին ստացաւ Հին-Նախիջևանից հետևեալ հեռագիրը։

«Խնդրում ենք ուղարկել հինգ հազար րուբլի, որ կարող լինենք օգնել ժողովրդին գնելու կարասներ խաղողից պատրաստած գինին գետեղելու համար»։

Մեսրոպ և Թովմա վարդապետներ

—

Շուշուց մեզ հաղորդում են.

«Սեպտեմբերի 1-ին Շուշուց օմնիբուսով դէպի Եւլախ գնացող 4 հայ կին, 2 երեխայ և 4 տղամարդ, ինչպէս յայտնի է, անհետացել են Աղդամի մօտ $1^1/_2$ վերստ հեռաւորութեամբ գտնվող Ուզուն-Դարայում։ Մինչև այսօր սրանց վիճակի մասին ոչինչ յայտնի չէ և ոստիկանութիւնը ոչ մի միջոց ձեռք չէ առել նրանց կամ նրանց հետքը գտնելու համար։ Պատահաբար, Գանձակի պրօկուրօրը Աղդամից Ղարբանդ կայարանը գնալիս քննիչի հետ հարց ու փորձի է ենթարկում նոյն օմնիբուսը քշող կառապանին և նրա ցուցմունքով բարձրանալով մի քիչ վերև, գտնում է երեք գլուխ այլանդակված, մի վերստ բարձր գտնվում են դիակներ, բայց բոլորովին լուծված և այլանդակված։ Մի և նոյն տեղը գտել են Սամսոն Գանջեցեանի և նրան ուղեկցող գերմանացի մի մեքենագէտի թղթերը և անցագրի կտորը։ Արդեօք այդ դիակները անհետացածների դիակներն են, յայտնի չէ, բայց լուր է պտտում, որ կանանց գերի են տարել և պահում են»։

—

Բագուի գեներալ-նահանգապետի նախագահութեամբ կազմված է մի յանձնաժողով, որը պէտք է հոգ տանի հաւթահանքերում վերստեղծելու կանոնաւոր և սովորական խաղաղ կեանք։ Այդ յանձնաժողովի անդամներ ընտրված են—1) ոչ-տեղացի ֆիրմաներից՝—պ.պ. Մանչօ և Էնկլունդ, կանդիդատներ—պ.պ. Միրօսլավսկիյ և Դուրնեվ. 2) հայկական ֆիրմաներից—պ. Գ. Ղուկասեան, կանդիդատ—պ. Ա. Սաֆարեան. 3) մահմեդական ֆիրմաներից—Իսա-բէկ Հաջինսկի, կանդիդատ—Միրզա Ասադուլաև. 4) տարբերկրեայ ֆիրմաներից— պ. Ա. Ուրկարտ, կանդիդատ—Կ. Հաուգդէն։

—

«Рассвѣтъ» լրագրին (№ 169) գրում են Գանձակից.

«Մեզ գրում են, որ յարաբերութիւնները Թուրքերի և հայերի մէջ սաստիկ լարված են մնում և ամենափոքր առիթը կարող է ընդհարումն առաջ բերել։ Մուսուլմանները, ինչպէս և ամեն տեղ Անդրկովկասում, տրամադրված են շատ սաստիկ պատերազմասէր ոգով։ Առայդ նրանց խրախուսում է նախ՝ իրանց թւական գերակշռութիւնը հայերի վրա. երկրորդ, գլխովին զինւորումը, իսկ որ գլխաւորն է, նրանց մէջ արմատացել է այն համոզմունքը, թէ իբր հայերը ատելի են կառավարութեան, և իշխանութիւնները միայն առերես պաշտպանում են նրանց, ձևի համար, բայց ուրախ են նրանց կոտորվելուն և կոտորողները կը մնան անպատիժ...

Հայերին առաջվայ պէս խստիւ արգելվում է զէնք կրելը, մինչ բազմաթիւ Թուրք բէգեր, որոնք վերադարձել են աքսորից, ուր դատապարտված էին նախկին նահանգապետ Կիրէևի ձեռքով, ման են գալիս բազարում կատարեալ սպառազինված և ոչ ոք այդ բանի վրա ուշադրութիւն չէ դարձնում։ Գանձակում ոստիկանապետը և գրեթէ բոլոր ոստիկանները Թուրքեր են։ Յիշեալ բէգերը և Թուրքերից այն աւազակները, որոնք կրել են իրանց պատիժը կալանաւորական վաշտերում, ընդունել են հայերի դէմ ծայրայեղ գրգռիչ տօն, պախարակում են նրանց և պարծենում են, որ հայերի կեանքը իրանց ձեռքումն է։ Մի խօսքով, հայերի կեանքը և գոյքը կախված են ամբողջապէս Թուրքերի քմահաճոյքից, ինչպէս երբեմն կախված էին ենիչարների կամայականութիւնից Թիւրքիայում։ Միայն Աստուծուն է յայտնի, երբ իշխանութիւնները իրանց ոյժը զգացնել կը տան Թուրքերին, երբ կը վերականգնվի կարգը։ Ներկայ դրութիւնը ևս առաւել անտանելի է թւում և հայերը չը գիտեն, ինչ անեն»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՆԵՐԱԼ ՏԱԿԱՅՇՎԻԼԻՆ ԳԱՆՁԱԿՈՒՄ

—

Նամակ Գանձակից, սեպտեմբերի 14-ին

Ամսիս 12-ին Գանձակ ժամանեց զինւորական նահանգապետ գեներալ Տակայշվիլին։ Ժամը 5-ին, ճաշից յետոյ, ժողովեց Թուրք հասարակութեան ներկայացուցիչներին ու զրուցեց նրանց հետ, առաջարկելով բարեկամական յարաբերութիւնները հայերի հետ անխախտ պահպանել, խաղաղ ապրել ու զսպել անհանգիստ տարրերը։ Կարգ խանգարողներին նա սպառնում է կտրուկ ու խիստ միջոցներով։

Ժամը $6^1/_2$-ին գեներալ Տակայշվիլին այցելեց հայոց յաջորդարանը, ուր ժողովվել էր հայ հասարակութեան ներկայացուցիչների մի ստուար խումբ։ Գեներալը մօտ մի ժամ զրուցեց յաջորդ Կորիւն վարդապետի ու ժողովականների հետ, լսեց կարծիքներ իրերի արդի դրութեան վերաբերվող ու վերջում առաջարկեց Գանձակի հայ հասարակութեան անպայման հաւատալ իշխանութեան, որը ոչ մի դէպքում թոյլ չի տայ, որ հասարակական կարգն ու անդորրութիւնը խանգարվի, որը կը դիմէ ամենախիստ միջոցների որ և է վտանգաւոր խլրտման դէպքում ու իսկոյն և եթ չարիքի զարգացման առաջը կառնէ։ Գեներալի ճառի տօնը վճռական էր ու եռանդուն։ «Այսուհետև կարող էք բոլորովին հանգիստ քնել, Գանձակի հայեր,—ասաց իր ճառի վերջում գեներալ Տակայշվիլին,—շուտով զօրքեր կը գան այստեղ, ձեր քունը ոչ ոք չի խանգարի»։ Լաւ խորհուրդ է. գանձակեցիները յաւիտեան երախտագէտ կը մնան դէպի գեներալ Տակայշվիլին, եթէ նրանց քունը խանգարող չը լինի... Բայց յամենայն դէպս ընկղմվել լէտարգիական քնի մէջ, որով վաղուց հռչակված են մեր գանձակեցիները, հարկաւոր չէ. Ներկայ պայմաններում այդպիսի քունը կարող է շատ կորստաբեր լինել իր հետևանքներով. պէտք է որոշ չափով արթուն ու զգաստ լինել... Ստ.

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՇՓՈԹԸ

(«Русь» լրագրից)

II

Գոյութիւն ունեն այսպէս անուանված «գնայուն կարծիքներ»: Նրանք կենսունակ են: Մէկը մի ժամանակ մի տեղ ասել է մի ծակող, շառաչող խօսք, որ անցել է մարդկանց բերանը, և ահա անցնում են տասնեակ տարիներ, իսկ ասված խօսքը ապրում է: Շատ տարիներ առաջ, այնպիսի հանգամանքների մէջ, որոնք ոչինչ նմանութիւն չունեն ներկայիս հետ, բանաստեղծը վայրենի լեռնաբնակի բերանը դրեց այսպիսի խօսքեր. «Դու ստրուկ ես, դու վախկոտ ես, դու հայ ես»: Այս խօսքերով բնորոշվում էր այն ժամանակվայ հայը, մի ողորմելի չարչի, որ թափառում էր լեռներում իր ապրանքների հետ, ողորմելի իր անօգնականութեամբ, կախված լինելով առաջին հանդիպած թափառաշրջիկից. մինչև այսօր արհամարհական շեշտով է արտասանվում ռուսաց լեզուի մէջ «հայ» բառը: Այն ժամանակներից հանգամանքները բոլորովին փոխվել են, և հայերը նոյն Կովկասում հանդէս եկան ոչ իբրև թափառական չարչիներ, որոնց ամբողջ բարօրութիւնը կախված էր աջող կատարված մի որ և է գործից, այլ իբրև ուժեղ մի ժողովուրդ, աշխատանքի ընդունակ, արթնացած գիտակցութեամբ: Հայ ժողովրդի գիտակցութիւնը պիտի զարթնէր այն չափով, որքան Ռուսաստանը շարժվում էր դէպի Ասիայի խորքը: Մենք ինքներս էինք աշխատում այս մասին, մենք խրախուսում էինք պրօպագանդան Թիւրքահայերի և պարսկահայերի մէջ, մենք ամեն կերպ աշխատում էինք բարձրացնել ամենայն հայոց կաթողիկոսի հեղինակութիւնը, մենք դիտմամբ առանձին հանդիսաւորութիւն էինք տալիս կաթողիկոսի ընտրութեան, որպէս զի հաղորդենք նրան համահայկական հանդէսի կերպարանք: Այն նպատակը, որին հետևում էին ռուսաց պետական մարդիկ, ամենքի համար պարզ էր. եթէ ընդունենք, որ Ռուսաստանը Ասիայում քրիստոնէական ույժի մարմնացումն է, հայերը, բացի փոքրաթիւ վրացիներից, այդ ույժի միակ տեղական հաղորդիչներն էին մեր սահմաններին կպած ամբողջ Փոքր և Հարաւային Ասիայում: Այսպէս էր մեր վերաբերմունքը դէպի հայերը մինչև այն ժամանակը, երբ մենք կտրելով կապերը մեր պատմական անցեալի հետ, վազեցինք Հեռաւոր Արևելք: Այս ժամանակ հայերը այլ ևս հարկաւոր չէին, բաւական չէր այդ—իմացանք որ հայերը առհասարակ չափազանց երեսապաշտ և անհանդիսա դաշնակիցներ էին: Դեռ Պասկեվիչը գանգատվում էր Ներսէս կաթողիկոսի վրա թէ նա շատ է գրաւում մեր զօրքերը դէպի Ասիա. գժտութիւնը հասաւ Նիկօլայ I կայսրին,—Ներսէսը ապացուցանում էր թէ Ռուսաստանը պիտի գրաւէ Մակուի ամբողջ խանութիւնը, Պասկեվիչը կամենում էր բաւականանալ Երևանի և Նախիջևանի խանութիւնները գրաւելով: Կայսրը Պասկեվիչի կողմը բռնեց և Մակուի խանութիւնը այսօր էլ գոյութիւն ունի:

Այս օրինակից հետևում է, թէ ինչ դեր են խաղացել հայերը արևելեան հարցի մէջ: Նոյն իսկ վրացիները հիմք ունեն գանգատվելու հայերի վրա: Վրաստանը ենթադրում էր միանալ Ռուսաստանին, ինչպէս յայտնի է, մի քանի պայմաններով. այսպէս էր և կայսր Ալեքսանդր I-ի ցանկութիւնը, բայց վերջ ի վերջոյ Վրաստանը միացվեց առանց որ և է պայմանների, և այս բանին քիչ նպաստեցին հայերը, որոնք շտապեցնում էին ռուսաց կառավարութիւնը շուտ վերջացնել վրացական հարցը, որովհետև այն ժամանակ հերթական կը դառնար հայոց հարցը: Թէ ինչ էին սպասում հայերը Ռուսաստանից, երևում է Նրանից, որ նրանք ամեն կերպ, ինչպէս ասում է Պասկեվիչը, ձգտում էին գրաւել մեզ դէպի Ասիա: Մեր պատերազմների մէջ նրանք ամենագործունեայ մասնակցութիւն ունէին. այսպէս Մուրավիեվ-Կարսսկին իր յիշողութիւնների մէջ արձանագրում է այն փաստը, որ Կարսի ձմեռնային պաշարման ժամանակ բոլոր մելիցեաները ցրվեցին իրանց տները, միայն հայերը մնացին իրանց տեղերում մինչև վերջը: Այսպէս էր ուղղվում պատմութեան բնական ընթացքը. իսկ երբ Ռուսաստանը անակնկալ կերպով յանկարծ հրաժարվեց իր այն պարտաւորութիւններից, որ ընդունել էր Թիւրքաց քրիստոնեաների վերաբերմամբ, երևաց որ նրա գրաւած դիրքը բոլորովին չէ համապատասխանում ույժերի իսկական բաժանման: Այն կրիզիսը, որին ներկայ ենք այժմ, անխուսափելի կերպով պիտի տեղի ունենար վաղ թէ ուշ:

Կովկասում հաշւում են մօտ 6 միլիօն մահմեդական. զրկելով այդ ամբողջ մասսան ազատութիւնից, մենք դրա փոխարէն կատարելապէս ոչինչ չը տուինք նրան: Դաղստանում, ուր մահմեդական ազգաբնակութիւնը միապաղաղ է, մենք մինչև այժմ էլ հարկադրված ենք զօրքեր պահել փոքր բերդերի մէջ, ինչպէս են Ղունիբ, Խունզախ, Շատոյ. մի քանի կամուրջներ պահում են վաշտերը, բայց սրանից, ի հարկէ, ռուսաց իշխանութիւնը ամենևին չափով անգամ չէ ուժեղանում, և այսպիսի դրութիւնը կերկարէ, մինչև որ մենք չենք մացնի ամբողջ այդ մասսայի կեանքի մէջ քաղաքացիութիւն և կուլտուրականութեան սկզբունքներ, մինչև որ նրանց հաւասարակից չենք անի քաղաքացիութեան: Այս մասին մի բան արված չէ և չէր էլ կարող անվել, քանի որ մենք մեզ նայում ենք իբրև կէս-բարբարոսների, տհասների և այլն. ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, որ երբ ռուս մարդը զրկված է քաղաքացիական իրաւունքներից, «ասիացին» չունի նոյն իսկ տարրական մարդկային իրաւունքներ: Մօտ ժամանակներում Թերեքի շրջանի գլխաւորի մօտ եկաւ ինչ որ գաւառակի գլխաւոր:

—Ամեն տեղ հանգիստ ու խաղաղ է, ասաց նա:

—Ի՞նչպէս հանգիստ ու խաղաղ. չէ՞ որ երէկ ձեզ մօտ մարդ են սպանել:

—Ո՞չ, հանգստացնող ձեւով պատասխանեց քաջ օֆիցերը.—երէկ մի վրացի են մորթել:

Այնպիսի փաստեր, ինչպէս է անցնող մարդկանց գնդակ խփելը, շատ յաճախ են կրկնվում, և իմ ժամանակ դատում էին Արդար գիւղի կօզակներին, որ նրանք հանաքով գնդակահար էին արել մի օսի: Ի՞նչ երկեր խաղացնել: Եւ սակայն, Երեւանի, Գանձակի և Բագուի նահանգներում, ուր միապաղաղ մահմեդական ազգաբնակութիւն է, մենք ոչ միայն չունենք մի փոքրիկ բերդ անգամ, բայց և համարեա զօրք էլ չենք պահում: Այս բանը կարելի է եղել, ի հարկէ, միայն այն պատճառով, որ այդ նահանգներում ամեն տեղ ցրված են հայ գիւղեր: Ամեն մի աւելորդ դեսեատին հող, որ հայը դարձնում էր բրնձ-դաշտ, աւելի ամրացնում էր ռուսական իշխանութիւնը, քան գինւորների մի ամբողջ վաշտ: Ձը նայած կովկասեան ադմինիստրացիայի ամբողջ անշարժութեան, երկիրը մշակվում էր և դանդաղ, բայց հաստատ, տնկվում էր մի կեանք, որ այլ ևս անհնարին էր դարձնում վերադարձը դէպի անցեալը: Մահմեդական ազգաբնակութեան մասսան բնազդով հասկանում է հայերի այդ դերը, ուստի և նրա պատմական թշնամութիւնը ոչ միայն չէր թուլանում, այլ սաստկանում էր, որքան որ հայերը իւրացնում էին եւրոպական ձևի կեանքը: Այսպէս, օրինակ, Թուրքերին չափազանց վրդովեցնում են հայերի ցիլինդրները և գլխարկները. այսպիսի բաները նրանք չեն կարողանում տանել: Դժբախտաբար այս բանի մէջ նրանք համակրանք գտան մեր ռուսացնողների կողմից, որոնք ամեն կերպ ծաղրում էին հայերին, չիմանալով բոլորովին, որ վաղուց արդէն գոյութիւն ունի մի ամբողջ հայոց գրականութիւն: Ինչ էլ լինի, բայց այն մարդիկ, որոնք հաւատացնում են թէ պառակտումը բացատրվում է տնտեսական պայմաններով, կամ ծանօթ չեն գործի հետ, կամ թէ դիտմամբ աշխատում են թոզ փչել աչքերին: Վերցնենք Բագուն. այս քաղաքը մի խոշոր մահմեդական կենտրոն է ոչ միայն Անդրկովկասի, այլ և Պարսկաստանի համար: Բագուի Թուրքերի հարստութիւնները համարեա բացառապէս հայերի ձեռքերով են ստեղծված. ամեն ինչ անում էին հայերը, իսկ նրանց անշարժ կալուածները գրաւ դրված են Թուրքերի մօտ: Այս բանի պատճառն այն է, որ Թուրքերը առհասարակ խուսափում են ֆինանսական գործողութիւններից և համարեա բացառապէս փող են փոխ տալիս, գրաւ վերցնելով անշարժ կալուածներ, այնպէս որ նրանք ոչինչ չեն կորցնում կրիզիսների ժամանակ, մինչդեռ հայերի ունեցածը գործի մէջ է և այդ պատճառով Բագուի մէջ արագ ձեռք բերված կարողութիւնների մեծ մասը արդէն կորած է: Բացի դրանից Թուրքի պահանջները չեն աւելանում, նա շարունակում է կրել իր խալաթը և ստանում է իր ճաշը շուկայից 20 կօպէկով, իսկ նրա երեխաները չեն այցելում նոյն իսկ և միջնակարգ դպրոցը: Եկէք ու սարկացրէք մի մարդու, որ ստացել է ահագին ժառանգական հարստութիւն և չունի պահանջներ: Եւ բացի դրանից, Թուրքերը ամեն տեղ իրանց ձեռքում ունեն ամենահարուստ հողերը: Օրինակ, Գանձակի գաւառում Թուրքերը գրաւած ունեն ամբողջ տափարակները, մինչդեռ հայերը գրաւում են անպտղաբեր բարձր տեղերը և իջնում են այնտեղից բանելու Թուրքերի այգիներում: Ինչ վերաբերվում է Բագուի միլիօնատէրերին, այնպիսի հարուստներ, ինչպէս է Մանթաշեանը, Թուրքերի մէջ տասից աւել կան և եթէ նրանց ոչ ոք չէ ճանաչում, այդ նրանից է, որ Մանթաշեանը, իբրև հայ, ամենքից բարձր է բղաւում իր մասին և սա իսկապէս մէկն է հայկական անախորժ գծերից, որոնք, սակայն, յատուկ են ամեն մի բուրժուայի, առանց խտրութեան ազգերի:

Այսպէս ահա այն զրոյցը թէ թշնամութիւնը բացատրվում է տնտեսական պատճառներով, աշկարայ անհիմն է, նոյն իսկ Թուրքերը չեն պնդում թէ այդ է պատճառը, այլ աւելի մատնացոյց են անում հայ կօմիտեները:

Նանդ

ՌՈՒՍ-ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

«Մշակի» ընթերցողները արդէն գիտեն, որ սրանից մի փոքր առաջ Պարսկաստանի ինքնակալ Մուզաֆֆէր-Էդդին Շահը այցելեց Թագաւոր Կայսրին Պետերբուրգում և վայելեց այնտեղ սիրալիր հիւրասիրութիւն: Կարճ ժամանակի ընթացքում ահա երրորդ անգամն է, որ Իրանի միապետը այցելում է Ռուսաստանի մայրաքաղաքը:

Ինչպէս վկայում են այժմ գերմանական թերթերը, Պարսից Շահի վերջին այցելութիւնը Պետերբուրգում նպատակ ունէր մի նոր ռուս-պարսկական փոխառութեան համար նպաստաւոր հող պատրաստել, որ, չը նայելով այժմ Ռուսաստանի ֆինանսական վիճակը այնքան էլ նախանձելի չէ, ինչպէս երևում է, մասամբ դրական մաքով է լուծվել: Ռուսաց կառավարութիւնը, ինչպէս հաւատացնում են գերմանական թերթերը, այս անգամ էլ սիրով փոխառութիւն կը տայ Պարսից պետութեան, որպէս զի կարողանայ իր առևտրական խոշոր շահերը առաջ տանել Պարսկաստանում և այդպիսով սաստիկ հարուած տալ Պարսկաստանում իր զօրեղ մրցակից Անգլիային:

Սրանից մօտ տասը տարի առաջ Պարսկաստանը անգլիական ապրանքների ներմուծութեան համար մի շատ կարևոր շուկայ էր ներկայացնում (ներմուծվող բոլոր ապրանքների 70⁰/₀-ը), այն ինչ Ռուսաստանը ներմուծում էր այդ ապրանքների միայն 15⁰/₀-ը: Ներկայումս այդ երևոյթը հակառակ պատկերն է ներկայացնում: Պարսկաստան ներմուծվող բոլոր ապրանքների մօտ 40⁰/₀-ը պատկանում է Ռուսաստանին իսկ Անգլիային միայն 20⁰/₀ը:

Վիճակագրական վերոյիշեալ թիւերը պարզ ցոյց են տալիս, թէ վերջին տասնամեակում Ռուսաստանը իր հարևան Պարսկաստանում տնտեսական ինչպիսի խոշոր նուաճումներ է արել և նիւթական զգալի վնասներ հասցրել Անգլիային, որի տնտեսական առևտրական շահերը ամփոփվում են ներկայումս միմիայն Հարաւային Պարսկաստանի սահմաններում:

Գերմանական թերթերի կարծիքով, ռուսաց կառավարութիւնը իբր թէ այս անգամ էլ խոստացել է մօտիկ ապագայում Պարսկաստանի համար մի նոր փոխառութիւն բաց թողնել, որպէս զի կարողանայ իր ծրագրած երկաթուղին տանել և հասցնել մինչև Ատրպատականի կենտրոն Թաւրիզը, որ Պարսկաստանի առևտրական խոշոր կենտրոններից մէկն է կազմում:

Նոր երկաթուղին որ Թաւրիզը պէտք է միացնէ Ռուսաստանի ներքին նահանգների հետ, տնտեսական և առևտրական աւելի սաստիկ վնասներ կը տայ Անգլիային, որի շնորհիւ Ռուսաստանը և հաւանօրէն իր քաղաքական ազդեցութիւնն էլ մեծ զարկ կը տայ Պարսկաստանում:

Ռուսական նոր երկաթուղով Ռուսաստանի առևտրական նշանաւոր քաղաքները անմիջապէս միանում են Թաւրիզի հետ: Երկաթուղու գիծը արդէն հասել է գրեթէ պարսկական սահմանից և կապում է միմեանց հետ հետևեալ քաղաքները: Բագու—Թիֆլիս—Ալեքսանդրօպոլ—Երևան—Նախիջևան—Ջուլֆա և մի զոյգ երկու տարուց յետոյ հասնի մինչև Թաւրիզ:

Ռուսական տնտեսական և քաղաքական շահերի տեսակէտից նոր երկաթուղին գեղեցիկ հեռանկար է բաց անում: Հաղորդակցութեան այդ նշանաւոր գործօնի շնորհիւ Ռուսաստանը կը սպառէ իր սեփական արդիւնագործութեան մի աւելի զգալի մասը Պարսկաստանում, քան թէ մինչև այժմ է կարողացել անել, ճանապարհների վատ հաղորդակցութեան շնորհիւ:

Նոր երկաթուղու գիծը ամբողջապէս վերջանալուց յետոյ, Ռուսաստանը այլ ևս կարիք չի ունենայ իր ապրանքները Պետրօվսկով և Բագւով ներմուծելու Պարսկաստան:

Ռուսաստանի արդիւնագործութեան ներմուծման գործում աչքի ընկնող դեր է կատարում և Պարսկաստանի ազգաբնակութեան հայկական տարրը, որի մի մասը առևտրական և կուլտուրական միջնորդի դեր է կատարում Ռուսաստանի և Պարսկաստանի մէջ: Ապագայումն էլ պարսկահայերը այդ դերը աւելի աջողութեամբ տանելու համար կարիք ունեն քաղաքական ապահովութեան, որ պէտք է եռաշխաւորված լինի երկու պետութիւնների կողմից:

Լ. Բաբայեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մ ա լ ի շ կ ա, սեպտեմբերի 7-ին. «Դարալագեազում յուլիսի 17-ից մինչև այժմ Թուրքերի և հայերի մէջ լուրջ ընդհարումներ տեղի չեն ունեցել, բայց անհատներին թալանելը միշտ կայ: Դարալագեազը դրսի հետ յարաբերութիւն ունի երեք ճանապարհներով, որոնք ներկայումս վտանգված են: Անցեալ օրը, Արփաչայից Բաշնորաշէն տանող ճանապարհի վրա թալանվում է մի հայ ընտանիք, որի անդամներից երկուսը՝ մի կին և մի 15 տարեկան աղջիկ, բռնաբարված են Թուրքերից: Դարալագեազից Նոր-Բայազէտ տանող ճանապարհի վրա թալանված են մի քանի օրթաքեանդցիք և Հասանի գիւղացիք: Այդ ճանապարհը անցնում է Նոր-Բայազէտի գաւառի Այրիջա կոչված եայլաղատեղով, որի ամառանոց եկած Թուրքերը և քրդերը ուղարկել են իրանց ընտանիքները իրանց գիւղերը, իսկ իրանք՝ տղամարդիկ մնացել են եայլաղատեղում, և զինված յարձակվում են սրա-նրա վրա ու թալանում:

Դարալագեազից Ջիւղիրլուով Դավալու տանող ճանապարհի վրա Թուրքերը ամսիս 1-ին յարձակվում են Այնազուր գնացող մի ուսուցչի վրա, և կամենում են սպանել, բայց սա Թուրքերին ռուսերէն լեզուով հասկացրել է, որ ինքը բժիշկ է և ազատվել է:

Գաւառամասումս խաղողի բերքը այս տարի շատ լաւ է, բացի մի քանի գիւղերից, ուր «չոր» կոչված հիւանդութիւնը վնասել է: Այս տարի հացի բերքը շատ լաւ էր:

Վ. Դովլաթեանց

Դ ա ղ է թ, սեպտեմբերի 1-ին. «Հայ-Թուրքական ընդհարման սարսափը տարածված է նաև Դաղէթ գիւղի շրջանում: Թէև Դաշտալուլար, Հասան-Խօջալու, Արախլու, Մուղալլու, Ղըզլ-Հաջլու և այլ Թուրքական գիւղերը հայկական գիւղերից հեռու են 15—25 վերստով, բայց և այնպէս չէ անցնում գիշեր, որ այս կամ այն գիւղից չը քշվեն եզներ, կովեր կամ ձիեր: Միայն Դաղէթ գիւղից այս մի քանի ամսվայ ընթացքում՝ գողացվել են մօտ 3000 րուբլու ապրանք. կան ընտանիքներ, որոնք զրկվել են իրանց միակ յոյս, աչքի լոյսի նման սիրված մի զոյգ եզներից: Թէև հայ գիւղացին իր կորցրած ամեն մի անասունի համար արիւն արցունք է թափում, բայց և այնպէս նա առ այժմ ոչ մի դրական միջոց ձեռք չէ առնում պաշտպանելու իր սեփականութիւնը, որովհետև վերջին երեք տարվայ բնութեան անխիղճ պատահարները՝ կարկուտն ու սովը, ստիպում են նրան շուատփոյթ հաւաքելու իր մի բուռը ցորենը, որպէս զի այս մի քանի ամսվայ ընթացքում գոնէ չոր ու ցամաք հաց ունենայ և իր ընտանիքը սովից ազատէ:

Ամսի 5-ին, Աղբուլաղից մի վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Արէշանց կոչված հայկական գիւղի մօտ, մի խումբ աւազակներ յարձակվում են 2 ղաղարվանցի Թուրքերի վրա և խլելով նրանցից մօտ 500 ր., մէկին սպանում են, իսկ միւսին մի քանի տեղից վիրաւորում. վերջինս արիւնաշաղախ հասնում է Աղբուլաղ և պատմում եղելութիւնը: Նրա ասելով, աւազակները Թուրքեր էին և որ իր ընկերոջը սպանեցին մօտի փողերը չը յանձնելու համար. մի օրից յետոյ մի և նոյն վիրաւորված Թուրքը, մի և նոյն եղելութեան մասին այսպէս է պատմում. «Ես և իմ ընկերը, ծախելով մեր ապրանքը, ուղևորվեցինք դէպի գիւղ: Ճանապարհին մի քիչ դուրս նկատեցինք մի քանի զինված մարդկանց, որոնք ձեռքները բերաններին դրած նշան արին մօտենալ առանց ձայն հանելու. մենք նրանց ոտքերը տեղ ընդունելով՝ մօտեցանք. վերջինները խնդրին իրանց հրացանները

ուղղելով դէպի մեզ, ասացին, թէ որովհետև Ղարաբաղում Թուրքերը հայերին են կոտորում, այստեղ էլ մենք ձեզ պիտի կոտորենք։ Ընկերս սպանվեց, իսկ ես կարողացայ մի կերպ ազատվել։»

Աղբուլաղի ոստիկանութիւնը, 4 հայ և 3 ռուս գիւղացիներ թողնելով սպանվածի մօտ իբրև պահապան, միջոցներ է ձեռք առնում բռնելու աւազակներին։ Կէս գիշերին 40—50 չափ զինված ղաղսարվանցի Թուրքեր շրջապատում են դիակը. հայ պահապաններից երկուսին աջողվում է փախչել, իսկ միւսներին դիակի հետ 2 վերստաչափ տանելուց յետոյ թողնում են ազատ։ Թուրքերը Արէշանց գիւղացիների գլխին զանազան սպառնալիքներ են կարդում, վերջին դէպքը նրանց վերագրելով։

Այդ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվից ամբողջ շրջանում, ուր հայը չունի ինքնապաշտպանութեան ոչ մի միջոց և նրա միակ յոյսը համարվում է Աղբուլաղի զինուորական շտաբը։

Արտաշէս

ԲԱԳՈՒԻ ՇՐՋԱՆԻՑ

—

Սեպտեմբերի 6-ին

Իրերի դրութիւնը հրապարակ է հանել մի շարք հարցեր, որոնք արժանի են խորին ուշադրութեան։ Տասնեակ հազարաւոր բանւորներ, մնացած առանց մի կտոր հացի, ապաստարանի, այսօր քշվում են հայրենիք։ Ի՞նչ է նրանց ոճիրը. ինչով են մեղաւոր այդ տաբարաղդները։ Կառավարութիւնը բոլոր չարիքների պատճառը, չարիքներ, որոնք դեռ չեն անցել, և որպէս դամոկլեան սուր կախված են Կովկասի ամբողջութեան վրա—գտնվում է բանւորական շարժումների մէջ, որոնք, հակառակ այս կամ այն մարդու ցանկութեան, վերջին ժամանակներս հիւանդոտ բնաւորութիւն էին ստացել և կրկնվում էին համարեա ամէն օր։ Թուրք «ինտելիգենցիան», այդ պանիսլամիստների բանդան, դաշնակցում էր Ռուսաստանի ազատագրական շարժման վերաբերմամբ գոյութիւն ունեցող բիւրօկրատիական հայեացքին և բղաւում էր, որ կովկասեան բանւորական շարժման բոլոր հեղինակները հայերն են։

Սակայն սա զուտ բիւրօկրատիական հայեացք էր, և դրա յետևից նկատվում է որոշ տենդենցիա, նպատակ։ Փաստերը պարզ կերպով ապացուցանում են, որ այդ պրօվօկացիան ոչ այլ ինչ է եղել, եթէ ոչ շահագործումը տիրող բիւրօկրատիական հայեացքի և այդ միայն մի նպատակով—իրականացնել Թուրք բուրժուազիայի քաղաքական-տնտեսական ծրագիրները։

Տնտեսական գերակշռութիւնը, որով աչքի են ընկնում և նախանձ են շարժում հայերը իրանց դրացիների մէջ Կովկասում, ծնեցրել է Թուրք դրացիների, աւելի ճիշտ՝ Թուրք բուրժուազիայի, բեգերի, խաների մէջ որոշ ծրագիրներ, հիւսված տնտեսական հողի վրա, բայց սնված յառաջիկայում որոշ սեպարատիստական ձգտումներով։

Հայերի տնտեսական քայքայումը Թուրք բեգերի և խաների համար այն պլատֆօրման է, որտեղից նրանք իրանց սեպարատիստական ձգտումները իրականացած են տեսնում։ Կաջողվի՞ այդ նրանց, դա ուրիշ հարց է, սակայն փաստն այն է, որ այսօր ամբողջ Կովկասը վառվում է կրակի մէջ, նա Թուրք բեգերի և խաների—բաքուների որսան է դարձել. այս րոպէիս նրանք անում են այն, ինչ որ չեն կարողացել անել մինչև անգամ իրանց իշխանութեան ժամանակ։ Կառավարութիւնը մինչև այժմս չը կարողացաւ սանձահարել ապստամբներին և միակ ելքը գտաւ նրա մէջ, որ (խօսքս առ այժմ Բագւի մասին է) բոլոր ոչ բագուեցիներին քշում է դէպի հայրենիք։ Գլխաւորապէս քշվում են բանւորները, որովհետև սրանք են, ըստ բիւրօկրատիական հայեցողութեան, կոտորածների և առհասարակ կովկասեան շարժումների պատճառը։ Թէ ինչքան ճիշտ է այդ հայեացքը, դա թողնում եմ առանց պատասխանի, որովհետև բիւրօկրատիզմին վաղուց է պատասխանած։

Մեզ հետաքրքիր և կարևոր է տեսնել՝ թէ ինչ հետևանքներ կարող են ունենալ բանւորների մասսայական ատելուղական քշումները. ինչ գործնական արդիւնքներ կարող են տալ այդ կոյր, մակերևոյթային բիւրօկրատիական միջոցները, որոնք դեռ գործադրվում են մեր արևմայից աշխարհում... Միթէ իսկապէս չեն կարողանում տեսնել, որ այդ տարաբաղդ աշխատանքի սարուկները չեն այս բոլորի հեղինակը. նրանց պահանջը չէ եղել Կովկասի քայքայումը, նրանց պահանջը չէ եղել իրանց հայրենիքի յետամնացութիւնը, նրանց պահանջը չէ եղել հարիւր հազարաւոր, միլիօնաւոր փոմները, նրանք չեն կամեցել հարիւրաւոր, հազարաւոր ընտանիքների դժբաղդութիւնը, արցունքը, լացը, կականը... Բանւորների համեստ պահանջը եղել է,—ապրուստի յարմարութիւն, որը իր ապագայի բանաձևով պարզում է մեր առաջ մեր հայրենիքի վարդագոյն ապագան...

Բայց ինչ, ժամանակները փոխված են։ Մեր ժամուլի մէջ, որ երկրի կեանքի առաջ մղող ույժն է, զանազան Աղաևներ, Թոփչիբաշևներ աւելի մեծ տեղ ունեն գրաւած, քան մնացածները. Աղաևներին, Թոփչիբաշևներին, Գրինգմուտներին աւելի շուտ են լսում, քան ուրիշներին։ Թէ ճիշ է լսողը, այդ ի հարկէ ուրիշ հարց է, բայց փաստն այն է, որ այս րոպէիս կեանքը առաջ է մղվում բիւրօկրատիական անցքով։ Բանւորները քշվում են հայրենիք. ընդունենք, որ կոտորածների և առհասարակ շարժումների պատճառը նրանք են։ Բայց միթէ այդ պ րագային այսպէս պիտի վարվեն։ Տասնեակ հազարաւոր բանւորներին, որոնք «այլասերված» են եւրօպական հովերով, հովեր, որոնք իբր թէ քայքայել կարող են մեր երկիրը, քշում են հայրենիք։ Այս այն ժամանակ, երբ նա ուտելու հաց չունի, հագնվելու հագուստ չունի և ապրելու ապահովութիւն։

Զը գիտեմ ինչ, բայց մի բարձր ոստիկանական անձի կարծիքը կարդացել եմ, որով նա բողոքում էր առհասարակ քաղաքական յանցաւորներին մի տեղից միւս տեղ քշելու դէմ, բացատրելով, որ դրանով միայն ախտն է տարածվում և ուրիշ ոչինչ։ Բայց այստեղ, երևակայեցէք, տասնեակ հազարներով քաղաքական տեսակէտից անվստահելի մարդկանց են քշում, որոնք յայտնվելու են իրանց հայրենիքում բոլորովին անգործ։ Չէ՞ որ նրանք հայրենիքում աշխատելու բոլորովին յարմարութիւն չունեն. նրանք ամեն բան թողած՝ ինդուստրական վայրերում էին գտնում իրանց օրեկան ապրուստը։ Իսկ այժմ նրանք փակված հայրենիքում, զրկված են ամեն տեսակ աշխատանքից, որովհետև ամեն ինչ նրանց առաջ փակ է. ինչո՞ւ և ինչ պատճառով—ահա հարցեր, որոնց հանդիպելով զուցէ աւելի բարդութիւններ, լուրջ բարդութիւններ առաջ գան, քան այդ ցանկալի չէ որոշ շրջանի համար...

Բայց այս բոլորը միթէ այսպէս պիտի վճռվէր...

Յովսէփ Տէր-Վարդանեան

ՆԱՄԱԿ ՀԻՆ. ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

—

Սեպտեմբերի 7-ին

Նորից յուզմունք է նկատվում Թուրքերի մէջ։

Սեպտեմբերի 4-ին, երեկոյեան ժամի մօտ 7-ին, Ջահուկ գիւղի մի քանի աչքի ընկնող Թուրքեր, իրանց հետ ունենալով Շատեցի մի քանի Թուրքերի, ներկայացան գիւղում գտնվող զօրքի հրամանատարին՝ կապիտան Մախլաւիկին և օգնութիւն խնդրեցին նրանից Շատայի և Կարաբօյեայի Թուրքերի համար, որոնց իբր թէ Բաղամլուի հայերը կոտորում են, նախապէս քշելով նրանց տաւարը։ Կապիտանը նախ հաւատաց Թուրքերին և համաձայնեց Թուրքերի ուղեկցութեամբ զինւորներ ուղարկել շատեցի և կարաբօյեցի Թուրքերի երևակայական կոտորածին վերջ տալու և խաղաղութիւն գցելու ու հայերից թալանը յետ առնելու համար, բայց շուտով սկսեց տատանվել և՛ դառնալով Թուրքերին, ասաց. «Բաղամլուում կօզակներ կան. ես համոզված եմ, որ նրանք թոյլ չեն տայ, որ հայերի և Թուրքերի մէջ բարդութիւն առաջ գայ. եթէ խլըրտում եղած լինի, նրանք շուտ առաջը կառնեն, և դուք էլ դարձէք գնացէք ընդհարման տեղը և տեսէք՝ եթէ խաղաղութիւն չէ ընկել, ինձ շուտ յայտնէք, որ իսկոյն զինւորներ ուղարկեմ խաղաղեցնելու և կարգը վերականգնելու համար»։

Թուրքերը գնացին, տանելով իրանց հետ Ջահկի Թուրքերից մի մեծ զինված խումբ, և էլ յետ չեկան։

Երկու օրից յետոյ խորհուրդը պարզվեց։ Թուրքերի պատմածքի հակապատկերն էր տեղի ունեցել։ Բաղամլեցի հայերը հետևեալը պատմեցին։

Թուրքերի աւազակային մի խումբ՝ բաղկացած 20 հոգուց, որոնց պարագլուխն է եղել յայտնի աւազակապետ Ներքին-ուղնոբեցի Շամիլը, որի ձեռքով անցել մայիսի 10 լոյս 11-ի գիշերը մորթոտվեց խալիլեցի Խաչատուր Բաբասեանի ընտանիքը, սեպտեմբերի 4-ին՝ ցերեկվայ ժամի մօտ 2-ին քշում է Բաղամլուի հայերի տաւարը։ Հովիւը հաւար է գցում գիւղը, որից հետոյ գիւղի հայերը կօզակների հետ միասին դուրս են ելնում, տաւարը յետ խլում և Քամու-խաչ վանքի ձորակում կռւի են բռնվում Թուրքերի հետ։ Հայերը կօզակների հե գնդակներ են արձակում ձորակի ձախ կողմից, իսկ Թուրքերը աջ կողմից, դիրք ունենալով վանքը։ Թուրքերին օգնութեան են հասնում Շատայի և Կարաբօյեայի Թուրքերը։ (Շատա և Կարաբօյեայի 2—4 վերստ հիւսիս են գտնվում վանքից)։ Կօզակները առաջ են նետվում և Թուրքերի մեծ մասը քաշվում է լեռները ու այնտեղից հրացաններ պարպում հայերի և կօզակների վրա։ Իսկ գլխաւոր Թուրքերից 4 հոգի դեռ վանքի պատերից շարունակում են իրանց հրացձգութիւնը։ Երբ նրանք պաշարվում են, մտնում են վանքը և էլի շարունակում դիմադրութիւն ցոյց տալ։ Այդ կռւում սպանվում է Շամիլը։ Թուրքերի հրաձգութիւնը իսկոյն դադարում է։ Շամիլի տնքոցից մի կօզակ խրախուսվում է և ներս մտնում վանքի դռնից միւս Թուրքերին ձերբակալելու համար, բայց դեռ մի քայլ չարած դռնից ներս՝ Թուրքի գնդակից վայր է գլորվում և անկենդան փռվում դռան շէմքին։ Նոյն այդ րոպէին Ջահուկ գիւղից դուրս եկած զինված Թուրքերը վրա են հասնում և միանալով կռւող Թուրքերին, յարձակվում են կատաղի կերպով հայերի և կօզակների վրա։ Վերջիններս ստիպված յետ են քաշվում Բաղամլու։

Միւս օրը կօզակի դիակը վանքից բերում են Բաղամլու, իսկ նրա հրացանը և Շամիլի դիակը տանում են Թուրքերը։ Բաղամլեցի հայերի ասելով, այդ կռւում բացի Շամիլից, սպանվել են նաև 4 Թուրք։

Գ—ունի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

I

Սեպտեմբերի 6-ին

Այսօր, երեքշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 11-ին տեղի ունեցաւ Ալէքսանդրօպօլի առևտրական դպրոցի սեփական շէնութեան հիմնարկէքը բազմաթիւ հասարակութեան ներկայութեամբ։ *)

Հանդէսին ներկայ էին քաղաքագլուխ պ. Գեղամ Տէր-Պետրոսեանը, քաղաքային դումայի հին և նորընտիր ձայնաւորները՝ հրաւիրված քաղաքային վարչութեան կողմից, առևտրական դպրոցի հոգաբարձութիւնը նոյն դպրոցի վերատեսչի ու աշակերտների հետ և այլ շատ մարդիկ։ Հանդէսը բաց արաւ քաղաքագլուխը մի սրտառուչ ճառով, որի բովանդակութիւնը մօտաւորապէս հետևեալն էր. «Յարգելի պարոններ և սիրելի աշակերտներ. այժմ մենք հաւաքվել ենք տօնելու մի տօն, յաւերժացնելու մեր մէջ այս նշանակալից օրը։ Ես այս օրը տօն եմ անուանում նրա համար, որ նա գալիս է այժմ գոհացնելու մեր ընդհանուր փափագը դպրոցական սեփական շէնք ունենալու նկատմամբ։ Վերջինիս զգալի բացակայութիւնը, որը անխուսափելի փաստակար կերպով ազդում էր առևտրական դպրոցի ուսումնական-կրթական ընթացիք կեանքի վրա, ստիպեց մեզ հերթից դուրս, անժամանակ ձեռնարկելու այդ շէնքի կառուցմանը։ Դնենք, պարոններ, այս սրբազան սերմնաբան մեր սիրելի մանկանոցի հիմքը, որ լինելու է թէ իբրև ճարտարապետական զարդ և թէ պարծանք մեր քաղաքի համար։

Այս սև ու արիւնոտ օրերին հանդիպեց մեր տօնը և ցաւում եմ, որ այդ պատճառով պակասում են մեր տօնին վայել ուրախութեան արտաքին ու ներքին նշանները։ Սակայն ես հրճվում եմ, երբ տեսնում եմ, որ արիւնհեղութեան, թալանի ու աւերածի օրերին մենք աննձնատուր ենք եղել ստեղծագործական, շինարարական աշխատանքի, որ այն, ինչ որ ուրիշները քանդում են, մենք շինում ենք։ Այս առաւելութիւնը ես վերագրում եմ մեր կուլտուրականութեանը և ես հպարտանում եմ, որ այսպիսի կուլտուրական քաղաքի ներկայացուցիչ եմ։ Սրտագին շնորհաւորելով առևտրական դպրոցի հիմնարկէքը, ցանկանում եմ, որ մեր դպրոցական շինարարութեան գործը ընդհանրապէս իրագործվի, որ մեր բոլոր դպրոցներն էլ սեփական շէնութիւններ ունենան»։

*) Դպրոցի շէնութեան գործի, ծախքի և յատակագծի մանրամասնութիւնները հաղորդել եմ առանձին նամակով նախընթաց տարվայ օգոստոսի համարներից մէկում։

Քաղաքագլխի ճառից յետոյ սկսվեց հիմնարկէքի ծիսակատարութիւնը, որի ժամանակ առաջին քարը դրեց ինքը քաղաքագլուխը, ապա դպրոցի վերատեսուչն ու հոգաբարձութիւնը, որից յետոյ մօտեցան շնորհաւորելու քաղաքագլխին և վերատեսչին բոլոր հանդիսականները։

Միախառնելով մեր զգացմունքները պ. քաղաքագլխի զգացմունքների հետ, ցանկանում ենք, որ առևտրական դպրոցը արտաքին, հոյակապ շէնութեան հետ ունենայ և ներքին շինութիւն, ներքին բարեկարգութիւն, իսկ նրա շինարարական յանձնաժողովը լիակատար աջողութիւն։

Ս. Իսահակեան

II

Արմէնեան ամուսինները վերջացրին իրանց ներկայացումները։ Ինչպէս լսում ենք, նրանց վարձել է Րօստովի ընկերութիւնը այս տարվայ սէզօնին ներկայացումներ տալու, որի համար էլ երէկ երեկոյեան ճանապարհ ընկան դէպի Րօստով։

Թէ քաղաքում և թէ շրջակայքում դեռ կալերը չեն վերջացրել։ Ընդհանրապէս այս տարի հացերը միջակ են։ Դեռ հացի գինը յայտնի չէ։ Գնողները երևում են։

Անցեալ անգամ «Новое Обозрѣніе» լրագիրը հաղորդել էր, թէ Ալէքսանդրօպօլում նոյնպէս անհանգիստ է։ Ալէքսանդրօպօլում ոչ մի ժամանակ անհանգիստ չէ եղել և յուսով ենք, որ չի էլ լինի, որովհետև այստեղի ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը հայեր են. իսկ հայերը իրանց թոյլ չեն տայ մի այդպիսի սատը գործ կատարելու։ Զարմանալի է թէ այդպիսի կեղծ լուրեր հաղորդողները ովքեր են։ Ինչպէս երևում է, մեր քաղաքումն էլ են բուն դրել...

Համարեա թէ Թուրքերը միշտ զէնքեր են անցկացնում Ալէքսանդրօպօլից դէպի Երևանի կողմերը, իսկ կառավարութիւնը ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում։ Տեսնում ես, I կարգի վագոնի մէջ նստած է Թուրքը մի ռուս աղջկայ հետ մի քանի չէմօդաններ հետը։ Մօտենում են հայերը խուզարկելու, իսկ ետևից գալիս է ռուս ժանդարմը և նրանց (հայերի) վզակոթին տալով՝ տանում է իր մեծաւորի մօտ։ Այսպիսի դէպքում, ի հարկէ, հայը մեղաւոր է, որովհետև նա չէ թողել որ Թուրքը զէնքերը տանէ Երևան և այնտեղ էլ սկսէ կոտորել իր եղբայրներին։

Ալէքսանդրօպօլի ժողովուրդը հրաւիրում է կառավարութեան լուրջ ուշադրութիւնը։

Ընդհանուր համաձայնութեամբ քաղաքումս նաւթը ծախվում է 1 ր. 50 կոպէկով։

Երկու օր է գալիս են անձրևներ. ի հարկէ, վնաս է տեղիս երկրագործներին։

Ժողովուրդը անհամբեր սպասում է ծխական դպրոցների բացման։ Քաղաքում շրջում են տասնեակ ուսուցիչներ։

Խան-Միհրան

ՆԱՄԱԿ ԳՕՐԻՍԻՑ

—

Սեպտեմբերի 9-ին

Ամսիս 5-ին կայացաւ վերաբացվելիք ծխական-եկեղեցական երկսեռ դպրոցների հոգաբարձական ընտրութիւնը Գօրիս և Իմէրէթի առաջնորդական փոխանորդ Խորէն վարդապետ Մուրադբէկեանի նախագահութեամբ։

Հայր նախագահը, բանալով նիստը, կարդաց Թեմակալ առաջնորդի առաջադրութիւնը դպրոցների բացման և հոգաբարձական ընտրութիւնների մասին և ապա մի քանի խօսքով բացատրելով եկեղեցական-ծխական դպրոցների վերաբացման մեծ նշանակութիւնը մանաւանդ գօրեցիների համար, որոնք մեր դպրոցների փակումից յետոյ միանգամայն զրկված էին իրանց զաւակներին մայրենի լեզու սովորեցնելու և այդ լեզուով դաստիարակելու հնարաւորութիւնից և բաւականութիւնից, առաջարկեց մի կողմը թողնել զանազան անձնական հաշիւներ և ընտրել այնպիսի հոգաբարձուներ, որոնք հոգով և սրտով կապված լինեն դպրոցի հետ, սիրեն մանուկ սերնդի դաստիարակութեան գործը և բարձրացնելով դպրոցի անունը, կարողանան կապել ժողովրդի հետ։

Ժողովականները նախ կամեցան պարզել երեցփոխի խնդիրը։ Որովհետև Գօրում մի եկեղեցական-ծխական դպրոց է լինելու և այդ դպրոցին նպաստելու են քաղաքիս երեք եկեղեցիները, ուստի առաջարկվեց երեք երեցփոխաններից մէկին ընտրել։ Ձայների բացարձակ մեծամասնութեամբ նախ թերթիկներով և ապա քուէարկութեամբ հոգաբարձուներ ընտրվեցին պ.պ. Սողոմոն Տէր-Յարութիւնեան, Աղէքսանդր Դաւթեան և երեցփոխ Մեսրոպ

Մարութեան հանդիսաւ ընթերցեց պ. Մովսէս Բաքալեան։ Հոգեհանգստեան նոյն օրը երեկոյեան տեղի է ունեցել, կազմել է Խոսրոեանը, հրաւէրել է ուսուցիչ պաշտօնով պ. Տր. Տէրթարեանին։ Հրաւիրւած են վարժուհիներ օր. օր. Ն. Բաբալեան և Վ. Տէրթարեան, կրօնուսոյց լինելու է հայր Աւդեանը։ Հրաւիրւած է և մի ուսուցիչ խմբապետ։ Կանոնաւոր ուսումը սկսվելու է մայիսի 12-ից։

Լսում ենք, որ այս քանի օրս բացվելու են դպրոցներ Ախալքալաքում, Սուրամում, Ցխինվալում և Բաւթայեւում։ Ա.

ԿՈՏՈՐԱԾԸ ՇՈՒՇՈՒՄ

Սեպտեմբերի 9-ին

Այսօր հետաքրքիր օր էր. Աղդամը պէտք է իր վերջին խօսքն ասէ.—կռիւ, թէ՞ հաշտութիւն—դրական կամ բացասական վճիռը Նրանից է կախված։ Այդտեղ է Ղարաբաղի պատերազմող կողմերի ամբողջ զինւորական—գեներալ-նահանգապետը, գաւառապետ, չէչխ-ուլ-իսլամ, զաղի, առաջնորդ, հայ և թուրք պաշտօնեաներութիւն։ Ամենքը ակնկալում սպասում են ինչքի լուծման եզրին են. ահա խօսեց խուժանային վռնմակը—հաշտութիւն չենք ուզում, այլ կռիւ մինչև վերջ և Շուշւայեցին։ Այս լուրն էր, որ կեսորից էր քաղաքումն. Սրա համար էր, որ այսօր դարձեալ զինւորական դժգոհութիւն Աղդամն հաշտութեան դէմ յամառվում վճռական Սեպթեմբերներն են, Աղդամի նարեաններն, մեծ մարզակէր ցեղակիցները կանաչ սարքաւոր սեյիդներ, որոնց խօսքը կտրուկ էր նշանակել անդառնալի մարգարէի վարդապետութիւնը։ Ահա համիտատւութեան քարոզիչները Ղարաբաղի բոլոր, ահա որդւանց խօսքի որոտը, որոնց կնքվում է համբուրական պատերազմութեան նշանաբանը—«Ջահաթ»։ Ո՞ր ուղղահասութ մահմեդականը կը համարձակվի դրժել այս ուխտը։ Ամբողջ Ղարաբաղի մահմեդականները մէջ Աղդամի այդ «Ջահաթը», նրանք պատրաստ են իրենց կեանքը զոհ տալ, որպէսզի կործանեն, ինչից «հաշտութիւն» խօսքը, այլ ևս չը կայ կռիւ, որոնց հրացանը վար դրած է։

Սեպտեմբերի 10-ին

Թոփխանան է հետաքրքրվող հասարակութեան համարատեղը։ Այնտեղ է ամեն դասակարգի մարդ—քաղաքացի, զինւոր, վաճառական, արհեստաւոր, ինտելիգենտ, մշակ, առուծախս, շուկա և... անբաժանելիք այցելու։ Ահա հետաքրքրութեան հասած լուրը. «Աղդամը զէնքը վար է դրել, երէկ կայացել է հաշտութիւն, յայտնեցէք ժողովրդին»։ Ահա և ապրի բովանդակութիւնը քաղաքացիներ. Հաւատալ արդեօք—Ոմն դժուար է։

Ուրիշ լուրեր յայտնում են, որ երէկ Ամարասի շրջականները Թագարայն Հրդեհի հարակ է դարձել և վանքը Թուրքերի ձեռքումն է։ Սուսը ենթադրել է Թուրքերի յարձակման։ Շեւ... տեղի են և յաղթարարութեան է կռիւ Ճարտարներներ ու Ղալար-Վէքեանների մէջ։ Ցուցին, անհանգստացնող լուրեր։ Մի կողմից ձեռկան հաշտութեան պրապորդումից, միւս կողմից յարձակման փորձեր, զարտի պարբերական սպանութիւններ, հրդեհներ, աւերածութիւններ։

Սեպտեմբերի 11-ին

Շուշին լցվել է Հաջիկի և Մեհրիշանդուրի փախստականներով, Վարագարոյնի և Փիրջամալի հայերով։ Օգնութիւն են խնդրում։ Թուրքերն ապրել են Մեհրիշանդուրի, իսկ հայերը Դիպայրունի. երկուսն էլ հարեւան գիւղեր։ Փաշադարճ աւերածութիւնը Թուրքերին գէշ է քաշխեցնում և Նրանք յարձակվում են ու այրում Վարագարոյնի ձմերանոցը։ Վարագարոյնի կոզակները հայերի համար դուրս են գնդի Թուրքերին հալածելու և Նրանց հանգցնելու։ Սկսվում է հրացանաձգութիւն։ Կոզակներն նկատում են, որ հրդեհի մէջից եկող գնդակներն իրանց կողակների գնդակներն են։ Զօրքի հրամանատարը պատուիրում է փոխանցել և պաշտպանելու փոխարէն սառանում է հակառակ կողմից անընդհատ զալպեր։ Սակայն այդ զալպերին տեղի են հաստատում, որ իրանց վրա արձակողները մինչեւ կոզակներ են։ Բարձեալ փոխանցութիւն—և այս անգամ պատասխանում են Շուշու կրող կողմեր, և երկուսն էլ կոզակներ։ Ինչ է այս։ Ահանանցները պատաժում են, որ այդ շրջանն Թուրք պրիստաւը խաբում է զօրքի գլխաւորին, կօզակներ առնում, որ երբ հայերի յարձակումը յետ մղէ, բայց առնելով Նրանց՝ Թուրքերի հետ գալիս է յարձակվում Վարագարոյնի ձմերանոցի վրա, հրդեհում և սպառնում Վարագարոյն գիւղը ևս աւերել։ Թուրք պրիստաւի Նենգութիւնը հրամանատարն իսկոյն զեկուցանում է գեներալ-Նահանգապետին, որ, ինչպէս պատմում են, արձակում է Նրան և դատի տալիս։

Այս տեսակ պայմանների մէջ, երբ ամեն րօպէ, ամեն քայլափոխում ոտոգայթը լարված է առաջիդ, էլ կարելի՞ է վստահութիւն և հաշտութիւն յուսալ։

Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Մշակի» Ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ թերթից։

—

Նաւթադաշտի հրդեհից ու Թուրքական բարբարոս կողոպուտից փչացած այն բոլոր ինտելիգենտ ծառայողները, որոնք աղետի վայրից փախել և մի առժամանակ ապաստան են գտել Թիֆլիսում, անցեալ օրը մի երկար հեռագրիր ուղարկեցին Նաւթարդիւնաբերողների խորհրդի Նախագահ Պ. Ց. Ղուկասեանին և յայտնեցին իրանց Նեղ վիճակը, խնդրելով Նրա միջնորդութիւնը արդիւնաբերողների առաջիկայ համագումարում աչքի առաջ ունենալու իրանց կորուստները վերադարձնելու հարցը։ Խնդրատուներն ուզում են ուղարկել Նաև մի պատգամաւոր՝ այդ ժողովում իրանց շահերը պաշտպանելու համար։ Դրանց մէջ կան հաշւապահներ, կառավարիչներ զանազան մասերի, կանտորշչիկներ, գործակատարներ, փորող վարպետներ և այլն։ Նրանք պահանջում են միանուագ Նպաստ իրանց անմիջական կարիքները հոգալու և բոլոր կորուստների վերադարձ։ Նրանց կարծիքով, իրանց կորուստների ընդհանուր գումարը կարող է մօտ 2 միլիոն րուբլու հասնել։

—

Բագուի ոստիկանապետի պաշտօնակատարի հաւաքած տեղեկութիւնների համաձայն, օգոստոսի 20-ից մինչև սեպտեմբերի 6-ը Բագուում փչացած պարսկահպատակների ընդհանուր թիւը եղել է 33 հոգի։ Դրանցից սպանվածներն են 4 հոգի, վիրաւորները—11, կողոպուտից վնասվածները—18 հոգի։ 14 հոգու կրած վնասների ընդհանուր գումարը հաշւում են 35,530 րուբլի, իսկ Նիւթական փնաս կրածներից 4 հոգի դեռ տեղեկութիւններ չեն տուել։

—

Վերջին աղէտից փչացած հայերի օգտին ստացանք՝ 1) Կրասնովօդսկից տիկ. Եվգինէ Սուլխյամնեանի ձեռքով հայ կանանց շրջանում հաւաքած 41 ր. 75 կ., 2) Աստ. Մոսէսեանից (Բագու սպիտակ քաղաք.) 5 ր., 3) Ս. Հովասափեանից (Տաշկենտ) 10 ր., 4) Գաբր. Դանիելբէգեանից (Սմօլենսկ) 50 ր., 5) Վլադիկավկազից Յարութիւնեանի հարսանեաց խընջոյքում տիկ. Ս. Յարութիւնեանի ձեռքով հաւաքած 15 ր. 35 կ., 6) Ասխաբադից Դ. Գաբրիէլեանի ձեռքով հաւաքած 37 ր. 90 կ., 7) բժշկապետ Աղաջանեանից (Պետերբուրգ) 10 ր., 8) Սղնախից Յարութիւն քահ. Տէր-Նիկողոսեանի միջոցով 132 ր., 9) Ղազախի գաւ. Թաթլու գիւղից 6 ր., 10) Զախուգ գիւղից 5., 11) Սերախսից Գր. Սարուխանեանից 40 ր., 12) Կուրսկից Գ. Գաբրիէլեանի ձեռքով հաւաքած 35 րուբլի։

—

Նախիջևանի աղէտի զոհերի օգտին ստացանք Պենտերգէզից մի խումբ հայերից պ. Խուպէսրեանի միջոցով հաւաքած 60 րուբլի։

—

Անիի պեղումները ընդարձակելու համար ստացանք Ե. Քալաշեանից (Շամախի) 1 ր.։

—

Բագուից, պ. Մ. Վրտոյեան խնդրում է մեզ յայտնել «Մշակի» № 169 համարում տպված լուրի—«ստացվել է 42 ր. 18 կ. Վրտոյեանի ձեռքով հաւաքած յօգուտ Նախիջևանի աղետաւորների» — մանրամասնութիւնները։ Այդ գումարը գոյացել է մի Ներկայացումից, որ տրվել է յուլիսի 10-ին մի խումբ սիրողների մասնակցութեամբ, Բագուի երկաթուղու կայարանի թատրօնում։ Մուտքը եղել է 190 ր. 80 կ., ծախսը 106 ր., զուտ արդիւնք՝ 84 ր. 80 կ., որի կէսը յատկացրվել է գիւղական գրադարանին, իսկ մնացած կէսը—42 ր. 40 կ. ուղարկվել խմբագրութեան (դուրս գալով պօստի ծախք 22 կ.)։ Ներկայացմանը մասնակցել են տ. Օրբելեան, պ.պ. Օրբելեաններ, Բաբայեան, Տէր-Իսրայելեան, Վարդանեան, Յարութիւնեաններ, Ա. Վրդոյեան և ուրիշներ։

—

Սեպտեմբերի 13 ին, ասում է «Баку» լրագիրը, գեներալ-Նահանգապետի բնակարանում խորհուրդ եղաւ հայերի և Թուրքերի Ներկայացուցիչների մէջ խաղաղութեան բանակցութիւնների մասին։ Խաղաղութիւնը ձևական կերպով համարվում է կայացած, թէև Թուրքերի Ներկայացուցիչները պնդում էին թէ դեռ անորոշ են մնացել հետևեալ պայմաններ. իրանց վրա՞ են առնելու արդեօք մահմեդականները Նիւթական պատասխանատուութիւնը Նաւթադաշտի մարդասպանների և կողոպտիչների և քաղաքի այն չարագործների համար, որոնք կը բռնվեն չարագործութեան տեղում։ Այդ վերջին երկու հարցերի լուծման համար ընտրված է մի յանձնաժողով, որի մէջ անդամ են ընտրվել, ի միջի այլոց և պ.պ. Դոլուխանեանը և Թոփչիբաշեվը։

—

Բագուի բերդապահ զօրքի հրամանատար գնդապետ Վոլտէրը թողել է իր պաշտօնը և Նրա տեղը Նշանակվել է գնդապետ Տօլմաչեվ։

—

Արտակարգ արագ Նաւերով Կովկաս են գալիս Օդէսսայից 4 Նաւ լի զօրքեր։ «Պալլադա» շոգենաւի վրա բեռնաւորված են 6000 ձի, 8 թնդանօթ, թնդանօթակիր կառքեր, պուլեմետներ. «Օդեսսա» շոգենաւով գալիս են 1200 զինւոր 30 օֆիցերով. «Ցեսարեվիչ» Նաւով բերվում են—1000 զինւոր և պատերազմական պարագաներ. «Ռոստով» Նաւով բերվում են 700 զինւոր և ձիերի կերակրի առհագին պաշարներ։ Այդ շոգենաւերը Օդեսսայից ուղղակի գալիս են Բաթում և Փօթի։

—

Կովկասի և այլ ծայրագաւառների անկարգութիւնները վերջնականապէս զսպելու համար, ասում է «Н. Ж.» լրագիրը, Ռուսաստանի հիւսիսային և միջին մասերից Նոր կազմակերպվող զօրքեր են ուղարկվելու թէ Կովկաս և թէ միւս ծայրագաւառները։

—

Մահմէդական ժողովուրդների կողմից Պետերբուրգ ուղարկված խնդրագրերի թիւը հասնում է 456-ի։ Յիշեալ խնդրագրերում յայտընված պահանջներն ու խնդիրքները վերաբերում են 23 հարցերի։ Այդ հարցերից գըլխաւորները, ամենակարևորները հետևեալներն են. ոչ մի արգելք չը յարուցանել մզկիթներ կառուցանելու մասին. ուլէմաներն (հոգևորական) ու իմամները ընտրվեն ժողովուրդի կողմից. հոգևորական լինելու համար ռուսերէնը պարտաւորիչ չը դարձնել. (մինչև այժմ բոլոր մահմեդական հոգևորականները պաշտօնի հրաւիրվելու դէպքում Նրանցից պահանջվում էր, որ անպատճառ ռուսերէն իմանային). մահմեդական հոգևորականութեանը տալ նոյն իրաւունքները, որ ունեն ռուս հոգևորականները. թոյլ չը տալ, որ մահմեդականների մէջ միսիօնարական գործունէութիւն տեղի ունենայ։ Պետերբուրգից ստացված հեռագրի համաձայն, կրօնական հարցերը քննելու պաշտօն ունեցող կօմիսսիայի անդամներից յարգելի Զիրիվանսկի՝ այս հարցերի մասին կազմած տեղեկագրում այն կարծիքն է յայտնել, որ բացի միսիօնարական գործունէութեան մասին դըված պահանջից, միւսներին կարելի է գոհացում տալ։ («Հայաթ»)

—

Կոմս Սօլսկու խորհրդի մշակած Նախագծի հիման վրա բոլոր յանցանքները ժողովների ազատութեան մասին եղած օրէնքների խախտման գործում՝ պէտք է յանձնել հաշտարար դատաւորների և Նահանգական դատարանների գաւառական անդամներին։ (Р. Вѣд.)

—

Մայրաքաղաքի վերջին օրերի լրագիրները լիքն են ուրախալի լուրերով. բոլոր բարձրագոյն դպրոցների ուսանողները բազմամարդ ժողովներ են անում և որոշում այսուհետև վերսկսել բարձրագոյն դպրոցների պարապմունքները։ Վերջապէս, կը Նաշանակէ, ռուսական համալսարանն այսուհետև կը մտնի Նօրմալ կեանքի հանդարտ ուղին։

—

Բագուի Նահանգում մտադրութիւն կայ, ասում է «Баку» լրագիրը, պահել 80,000 զինւոր՝ բոլոր տեսակներից. դրանից 30,000 հոգի մնալու են Բագու քաղաքում և շրջակայքում։

—

Ցինանսների մինիստրութիւնը, ասում են մայրաքաղաքի լրագիրները, ծրագրում է մօտ օրերս հրատարակել մի կարևոր կարգադրութիւն, որով արգելվում է Ռուսաստանից արտասահման արտահանել հանքային վառելանիւթեր։ Այդ միջոցը, ինչպէս արդէն բոլորը կարող են գուշակել, ծնունդ է առել Նաւթադաշտի հսկայական հրդեհներից, որոնք ոչնչացրին մազութի ահագին պաշարներ։

—

Հաջի Թիւրխանի վաճառականները հեռագրով յայտնել են ֆինանսների մինիստրին, որ Բագուի դէպքերի պատճառով, եթէ շոգենաւերին և ֆաբրիկաներին հարկաւոր եղած Նաւթը չը հայթայթվի, վաճառականութիւնը չափազանց մեծ ու ծանր հարուած պիտի ստանայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՑ

—

Ցրանսիական «République Française» լրագրի սեպտեմբերի 3/16 ի համարում խմբագիր Է. Ցագի առաջ է բերում մի ռուս դիպլօմատի կարծիքը Կովկասի արիւնահեղ դէպքերի մասին։ Առաջ ենք բերում այդ կարծիքը.

«Մի ռուս դիպլօմատ, որ աջողութեամբ կատարել է միսսիաներ Կովկասում, Պարսկաստանում և Թիւրքիայում, այս հայեացքը յայտնեց ինձ Կովկասի ապագայի մասին.

Կովկասում, ասում է Նա, Ռուսաստանը պարտաւոր է, առանց զանցառնելու հաշտութիւնը, Նպաստաւորել ամենից առաջ իր բարեկամներին և աւանդական կլիենտներին, քրիստոնեաներին, հայերին։ Այդպէս էր հռչակաւոր կառավարիչ Վօրօնցօվի սիստեմը։ Իբրև ոյժը ստիպում է հայերին, դիցուք հէնց պարսիկների և Թիւրքերի վախից, ծառայել Ռուսաստանին։ Դեռ շատ առաջ, Թիւրքիայի հայերը ռուսաց Ցարին անուանում էին հօրեղբայր։ 1877 թւի պատերազմի ժամանակ, Նրանք ռուսական թղթադրամը ոսկու տեղ էին ընդունում և Նոյն իսկ իրանց եկեղեցիներում թաղում էին շրջակայքում սպանված ռուս օֆիցերներին։ Վերջապէս հայ յեղափոխական կօմիտէտները զբաղված էին միայն Թիւրքիայով։

«Իշխան Լօբանովի և տկար կառավարիչ Գօլիցինի հայկական քաղաքականութիւնը ամեն բան փչացրեց։ Զը Նայելով Վիտտէի և Երմօլօվի պէս պետական անձանց դիմադրութեան, հայոց եկեղեցու գոյքերը գրաւվեցին և Նրան մեղադրեցին, բոլորովին անհիմն կերպով, իբր թէ Նա իր դպրոցական և աղքատների խնամատարութեան դրամագլուխները գործադրում է յեղափոխական Նպատակների համար։ Այդտեղից առաջ եկաւ մի ընդհանուր դժգոհութիւն։

«Այժմ Կայսերական մի ուկազ ամեն բան դըրստեց։ Հայ մասսան Նորից դարձաւ լօյալիստ։ Այժմ պէտք է միայն զսպել մահմեդական ապստամբութիւնը և Թուրքերի մի Նոր յարձակման առաջն առնել, թոյլատրելով հայ գիւղական միլիցիաների կազմակերպութիւնը, ռուս օֆիցերների հրամանատարութեան Ներքոյ։ Ինչ վերաբերում է պարսից քիւրդերի պատահական ասպատակութիւններին, եթէ Շահը ինքը չը կարողանայ զսպել, կարելի է անցնել Արաքսը և զսպել։

«Հարկաւոր է միայն, որ հայ յեղափոխականները վերսկսեն Ռուսաստանը իրանց գործողութիւնների ասպարէզ չը դարձնելու սիստեմը։ Դժբախտութիւնն այն է, որ Նրանց պետերը իդէօլօգներ են, անիրագործելի կամ փնասակար ռէֆօրմների քարոզիչներ»։

—

Մենք ստացանք «Times»-ի այն համարը, սեպտեմբերի 16-ից, որտեղ տպված է Նրա թղթակցի հեռագիրը Բագուից և որի մասին հրատարակվեց Փոխարքայի պաշտօնական հերքումը։—Առաջ ենք բերում այդ հեռագիրը ամբողջապէս.

«Բագու, 14 սեպտեմբերի (Ն. տ.)։ Բազմաթիւ Նոր սպանութիւններ պատահեցան, որից դրութիւնը Նորից լարվեց։ Նաւթարդիւնաբերողների խորհուրդը աշխատութեան վերանորոգման մասին որոշում տալը յետաձգեց մինչև սեպտեմբերի 25։ Պետերբուրգում այն հաստատ պատւորութիւնն է տիրում, թէ անգլիական ընկերութիւններ իրանց փնասների հատուցումը կը ստանան։

«Բագուի Բանւորական Միութիւնը, որ ընդդէմ է բռնի միջոցների, յանձնարարել է յեղափոխականներին մի յայտարարութիւն ցրվել, պախարակելով ցեղական թշնամութիւնը և յորդորելով թաթար, հայ և ռուս բանւորներին, որ միանան սեփականատէրերի դէմ։ Յայտարարութիւնը պահանջում է՝ հատուցում կորուստների համար, ձրի սնունդ և լիովին վճար 3 ամսվայ։

Ընդհանուր նահանգապետը (գէներալ-գուբէրնատօրը) վստահացնում է ինձ, թէ կարգը կը հաստատուի և կը պահպանուի։ Նա մտադիր է իրանց ծնդավայրերն ուղարկել անգործ հայերին։ Նա պնդում է, թէ ուսեալ հայերը մեծապէս պատասխանատու են յուզմունքի համար, մանաւանդ Տեխնիքական Ընկերութեան անդամները։ Անկախ ռուսները և օտարները նոյնպէս պախարակում են հայոց ծայրայեղների գործունէութիւնը»։

Այս հեռագրից երևում է, որ Թղթակցի հետ խօսողը եղել է Բագուի գէներալ-նահանգապետը և ոչ թէ փոխարքան, ինչպէս սխալմամբ հեռագրել են ռուսաց լրագիրների Լոնդոնի Թղթակիցները։

Մենք իր ժամանակին հաղորդել էինք թէ «Times»-ի Թղթակիցը մեկնեց Շուշի, տեղն ու տեղը քննելու համար տեղի ունեցող դէպքերը։ Այժմ նոյն լրագրի սեպտեմբերի 13-ի համարում մենք գտնում ենք անգլիական Թղթակցի մի ընդարձակ նամակը, որը նա գրել է Աղդամից սեպտեմբերի 3-ին (ն. տ.)։ Քաղում ենք նրանից գլխաւոր մասերը։

«Երբ երէկ առաւօտ Եւլախ հասայ, ինձ ասին թէ 20 մղոնից աւել չէի կարող ճանապարհ գնալ, բայց յաջողեցայ 45 մղոն գնալ։ Այստեղ Թաթարները դրականապէս մերժեցին աւելի առաջ երթալ, բայց ես երեկոյեան, մի Թաթար բէկի, 2 ուրիշ Թաթարի և Շուշու պօչտմէյստերի հետ դուրս եկայ դէպի Շուշի։ Մենք տեսանք Թաթարների և հայերի խմբեր բլուրների վրա և մի մեռած Թաթար։ Տասը մարդ սպանվել է երէկ ճանապարհի վրա Աղդամի և Խօջալուի մէջ։ Այստեղ (Աղդամում) տեսայ հայոց 4 մեծ գործարանների աւերակները. երէկ ճանապարհից տեսնում էինք երեք մեծ հրդեհ. ինձ պատմեցին թէ այրվում էին հայոց գիւղերում գտնված մի քանի Թաթարական տներ։ Թաթարները բացարձակապէս վճռել են վրէժ առնել հայերից և պաշտօնական Ռուսաստանը՝ յանձին Շուշու պօչտմէյստերի սաստիկ համակրում է նրանց։ Միշտ է, որ նրա որդին, մի պօլիցիական ծառայող, Շուշում սպանվել է հայերի ձեռքով, 2 ամիս առաջ և որ նրա կեանքին էլ սպառնում են։ Ուստի, բնականաբար, նա դառն հայեացք ունէր հայոց չարութիւնների վրա։

Շուշու դրութիւնն այս միջոցին անյայտ է, որովհետև մի քանի օր է, ոչ ոք դուրս չէ եկել այնտեղից։ Յայտնի է միայն, որ օգոստոսի 11/27-ից Շուշին՝ Թաթարների և հայերի մէջ արիւնահեղ կռիւների բեմ է դարձել։ Քաղաքը բաժանված է երկու մասի. վերին մասը հայոց ձեռքումն է։ Կիրակի առաւօտ Թաթարները կողոպտել են 2 հայի և զէնքերը խլել, դրա վրա ժամի 5-ին հրացանաձգութիւնը սկսվել է երկու ժողովուրդի մէջ։ Հայերը դուրս են քշել Թաթարներին հայկական Թաղից. միևնոյն ժամանակ Թաթարական մասում գտնվող բոլոր հայերը փակել են իրանց խանութները և փախել են իրանց ազգակիցների մօտ, քաղաքի վերևի մասում։ Այդ օրը սպանվել են 15 մարդ։ Երկուշաբթի կռիւը շարունակվել է և, ըստ հայ աղբիւրի, սպանվել են 45 հոգի, որոնցից 11 հայ և 34 Թաթար։ Գէներալ Բարանովսկին, Ելիզաւետպօլի փոխնահանգապետը, նոյն օրը մեկնել է դէպի Շուշի, ուր հասել է չորեքշաբթի երեկոյեան, բայց չէ կարողացել ներս մտնել։ Հինգշաբթի օրը կտրվել է հեռագրական հաղորդակցութիւնը։

Այստեղ ասում են թէ փոխ-նահանգապետը վերջապէս մտել է քաղաքի Թաթարական մասը և գտնվում է այժմ Թաթարների պաշտպանութեան տակ։ Բազմաթիւ շէնքեր են այրվել. աւերումն այնքան մեծ է եղել, որ այսուհետև Շուշին այլևս որևէ կարևորութիւն ունեցող տեղ լինելուց կը դադրի։ Դէպի Շուշի գնացող զօրքերի Թիւը մօտ 1500 է, իսկ զինուորված հայերի և Թաթարներինը 17000, որոնցից՝ ասում են, 10,000 հայեր են, և 7000 Թաթարներ։

Այս գիւղի (Աղդամի) գլխաւոր բէկը մի գեղեցիկ ծերունի է, որի դժգոհութիւնը հայոց դէմ, ըստ երևոյթին, անկեղծ է և խորունկ։ Նա ասում էր, թէ այսօր իսկ 50 մարդով պիտի փորձէ Շուշի գնալ։ Անցեալ գիշեր, վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, հայերը բլուրներից վերադարձել են իրանց գիւղերը և Թաթարները գրաւել են նրանց դիրքը»։

Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Գերմանական «Berliner Tageb,» լրագրին հաղորդում են Վարշավայից, որ նորերս այնտեղ ոստիկանութիւնը գտել է ահագին քանակութեամբ զէնքեր, որոնք Թաղցրված են եղել մի մեծ պահեստում։ Այդ զէնքերի գլխաւոր պահեստը գտնվում էր Վարշավայի Սամոյլա փողոցում՝ ատաղձէտ Կօվալչէկի տանը։ Դրա համար ձերբակալեցին բազմաթիւ մարդկանց, ի միջի այլոց և վերոյիշեալ գիտնականին իր աղջկայ և որդու հետ միասին։ Նոյն ոստիկանութեանը աջողվել է զէնքերի և փամփուշտների մեծ պահեստներ գտնել նաև Ծակոբշտատ և Սամոսկից քաղաքներում։

—Պետերբուրգից Լաֆֆանի գործակալութեան հաղորդում են հաւաստի աղբիւրից, որ ներկայումս Կովկասի Փոխարքայի կաբինէտը զբաղված է հայկական պատգամաւորութեան ներկայացրած այն խնդրագրի քննութեամբ, որով հայերը Փոխարքայից իրաւունք են խնդրում իրանց ինքնապաշտպանութեան համար հայկական միլիցիա կազմակերպելու՝ ռուս սպաների ղեկավարութեամբ և հրամանատարութեամբ։

—Թէհրանից հեռագրում են եւրօպական լրագիրներին, որ պարսից առևտրի մինիստր Սաադուլ-Դովլէն ծրագրում է Պարսկաստանի գլխաւոր քաղաքներում ճիւղեր ունեցող մի ազգային բանկի հաստատութիւնը, մրցելու համար ռուսաց բանկի հետ։

—Կ. Պօլսից հեռագրում են, որ շուտով կը կայանայ հայ-լուսաւորչական առաջնորդների և եպիսկոպոսների համագումար (կրօնական ժողով), որը պէտք է վճռէ խնդրել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսից գրաւորապէս կամ պատուիրակների միջոցով, որ նորին սրբութիւնը պահանջէ հայ յեղափոխական կօմիտէտներից Եւրօպայում և Ասիայում, դադարեցնել իրանց յեղափոխական ագիտացիան, որ սաստիկ վնասում է հայերին։ Վերջին օրերը այստեղ շատ ձերբակալութիւններ են եղել իբր թէ մի նոր դաւադրութիւն երևան գալու առիթով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

15 սեպտեմբերի

ԲԵՐԼԻՆ, 13 սեպտեմբերի։ Վիտտէի այցելութիւնը կայսերական կանցլէրի մօտ տևեց 2 ժամ։ Խօսակցութեան բովանդակութեան վերաբերմամբ երկու կողմերն էլ կատարեալ լռութիւն են պահպանում. այդ առիթով բոլոր տեղեկութիւնները միայն ենթադրութիւններ են։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 13 սեպտեմբերի։ Կօմուրան կը շարունակէ հետևել արտաքին քաղաքականութեան նախկին ուղղութեանը, ի նկատի ունենալով առևտրի և արդիւնաբերութեան խաղաղ ընդարձակումը և ազգային միջոցների զարգացումը։ Այդ քաղաքականութիւնը չի միջամտի ուրիշ պետութիւնների շահերին։

ՎԻՏԵԲՍԿ։ Բացվել է խոշոր վատնումն քաղաքային բանկում, որ կատարել է բանկի հաշուապահ Շէյնին։ Շէյնինը կալանաւորված է։

ԵԼԻՍԱՒԵՏՊՕԼ, 12 սեպտեմբերի։ Զինուորական նահանգապետը մեկնեցաւ Նուխու, շնորհակալութիւն յայտնելով մահմեդական և հայ հասարակութիւնների ներկայացուցիչներին, կոչ արեց ազգաբնակութեանը խաղաղվել, խնդրելով երաշխաւորել կեանքի և գոյքի պաշտպանութիւնը։

ԼՈՆԴՈՆ, 14 սեպտեմբերի։ Լրագիրների մեծամասնութիւնը հաւանութեամբ է խօսում նոր անգլօ-ճապօնական դաշնագրի մասին։ «Դէյլի-Նիւս» լրագիրը սակայն յայտնում է, որ դաշնագիրն անկասկած ուղղված է Ռուսաստանի և Գերմանիայի դէմ. թէպէտ վերջը դաշնագիրը կանուանեն ինքնապաշտպանութեան ակտ, բայց մի քանի անգլիացիներ կանուանեն նրան «անձնատուր լինելու ակտ։»

ՇԱՆԳՀԱՅ, 13 սեպտեմբերի։ Կայսերական հրամանագրով յետաձգվում է անորոշ ժամանակով վարչութեան պարլամենտական ձևը արտասահմանում ուսումնասիրելու համար կազմված յանձնաժողովի անդամների գնալը, Պէկինում կատարված յանցաւոր փորձի պատճառով։

Հեղեղների պատճառով վախենում են Խօանխօի վրա եղած կամուրջի փլվելուց։

ՆԷԱՊՕԼ, 14 սեպտեմբերի։ Վեզուվի մանաւանդ երէկվայ երեկոյից սկսված անսովոր գործունէութիւնը մեծ անհանգստութիւն է պատճառում մերձակայ շրջանների ազգաբնակութեան։

ԳԻԲՐԱԼՏԱՐ, 14 սեպտեմբերի։ Անգլիական ատլանտիական էսկադրան ժամանեց Լասմամաս։

ԿԱՆԷՅԱ, 13 սեպտեմբերի։ Ապստամբները բանակցութիւններ են վարում չորս հազար ֆունտ ստերլինգ փոխառութիւն անելու վերաբերմամբ։ Հրատարակված է պօստային մարկաների սէրիա, որոնք գնվում են կօլլէկցիօներներից։

Կանէյայում գտնվող մահմեդական բէգերը հեռագիրներ ուղարկեցին հովանաւոր պետութիւնների կառավարութիւններին, պաշտպանութիւն խնդրելով մի քանի մահմեդականների սպանութեան առիթով։ Ռուսական հիւպատոսը պատոյտ է անում կղզու շուրջը մարտանաւակով։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 12 սեպտեմբերի։ Վերացված է ծովապետ Բերսէ-Ֆօրդի այցելութիւնը սուլթանին։ Սուլթանը շարունակում է մերժել Մեծ-Բրիտանիայի պահանջը, որ վերաբերում է գլխաւորապէս երկաթուղին շարունակելուն դէպի Այդին։ Անգլիական դեսպանը ծանուցեց սուլթանին, որ Անգլիան այլ ևս չի տանի մի այդպիսի վարմունք իր հետ։

ԼՈՆԴՈՆ, 13 սեպտեմբերի։ Լանսդօունի և Հայաշիի ստորագրած անգլօ-ճապօնական դաշնագիրը բաղկացած է ութ պարագրաֆներից։ Առաջաբանի մէջ բացատրված են դաշնագրի հիմնական կէտերը։ Առաջինը—ընդհանուր խաղաղութեան պահպանութիւնը արևելեան Ասիայում և Հնդկաստանում. երկրորդ—բոլոր պետութիւնների ընդհանուր շահերի պաշտպանութիւնը Չինաստանում՝ չինական կայսրութեան անկախութիւնը և անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու միջոցով և Չինաստանում բոլոր ազգերի առևտրի և արդիւնաբերութեան վերաբերմամբ հաւասար իրաւունքների սկզբունքը պահելով. երրորդ—երկու դաշնադիր կողմերի հողային իրաւունքների պահպանութիւնը արևելեան Ասիայում և Հնդկաստանում և փոխադարձ յատուկ շահերի պաշտպանութիւնը այդ երկիրներում։ Առաջին պարագրաֆը նախատեսնում է հայեացքների կատարեալ և սրտաբաց փոխանակութիւնը, երբ այդ անհրաժեշտ կը համարեն երկու կառավարութիւնները։ Երկրորդի մէջ ասված է, որ եթէ պետութիւններից մէկը ստիպված կը լինի պատերազմ սկսել հողային իրաւունքները և յատուկ շահերը պաշտպանելու համար, այդ ժամանակ միւս կողմը անյապաղ օգնութեան է գալու նրան։ Երրորդում ընդունվում է ճապօնական շահերի գերակշռութիւնը Կորէայում այն պայմանով, որ Ճապօնիայի ձեռք առած միջոցները չեն խախտելու միացած ազգերի հաւասար իրաւունքները։ Չորրորդը մատնացոյց է անում, որ Ճապօնիան Անգլիայի իրաւունքն է համարում ընդունել Հնդկաստանի սահմանային տեղերում այնպիսի միջոցներ, որպիսիք նա անհրաժեշտ կը համարէ սահմանը պաշտպանելու համար։ Հինգերորդում ասված է, որ դաշնադիր կողմերից ոչ մէկը, առանց միւսի համաձայնութեան, անջատ դաշնագիրներ չի կապի։ Վեցերորդ պարագրաֆում Անգլիան խոստանում է Ճապօնիային օգնութիւն այն դէպքում, եթէ Ռուսաստանի հետ պատերազմի ժամանակ մի ուրիշ պետութիւն Թշնամական գործողութիւններ կը սկսէ։ Եօթերորդ—պայմանները, որոնցով պետութիւնները օգնութիւն կը ցոյց տան զինաւորված ոյժով, ենթարկվելու են երկու կողմերի ծովային և զինուորական վարչութիւնների քննութեանը, որոնք պարտաւոր են ժամանակ առ ժամանակ խորհրդակցել կատարեալ սրբտաբացութեամբ այն հարցերի մասին, որոնք վերաբերում են փոխադարձ շահերին։ Ութերորդ—դաշնագիրը կը գործադրվի անյապաղ ստորագրվելուց յետոյ և կը կապվի տասը տարի ժամանակով։ Լանսդօուն հրամանագրեց Գարդինգին հաղորդել դաշնագրի բնագիրը ռուսաց կառավարութեան, բացատրելով, որ դաշնագիրը ստորագրված է յուլիսի 30-ին, բայց ի նկատի ունենալով այն, որ բանակցութիւնները Ճապօնիայի և Ռուսաստանի միջև արդէն սկսված էին, մի այդպիսի դօկումենտի հրատարակումը անյարմար կը լինէր։ Ցոյս ունենալով, որ ռուսաց կառավարութիւնը կը խոստովանի, որ այդ դաշնագիրը ներկայանում է միջազգային մի այնպիսի ակտ, որի դէմ Հեռաւոր Արևելքի գործերի մէջ շահագրգռված ոչ մի պետութիւն հնարաւորութիւն չի համարի առարկել, բրիտանական կառավարութիւնը հաւատացած է, որ կապած դաշնակցութիւնը կատարելապէս խաղաղ նպատակների կը ծառայէ և այդ պատճառով ռուսաց կառավարութեան հաւանութիւնը կը գտնէ։ Բրիտանական կառավարութիւնը կարծում է, որ դաշնագրի կապելը ազդեցութիւն գործեց այն աջող համաձայնութեան վրա, որը վերջ տուեց պատերազմին և յոյս ունի, որ դաշնագիրը կը նպաստէ ընդհանուր խաղաղութեան ապահովութեանը շատ տարիներ Հեռաւոր Արևելքում։

15 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետերբուրգի ազնուականութեան արտակարգ ժողովը ընդունեց հետևեալ որոշումները. 1) ազնուականութիւնը ընդունում է, որ պետական կեանքի կանօնաւոր ընթացքի համար պէտք է սահմանորոշվեն օրէնսդրական, դատաստանական և վարչական իշխանութեան օրգանները, և այդ պատճառով պէտք է աշխատել այնպիսի կանօններ մտցնել, որոնք սահմանէին իւրաքանչիւր օրէնք մտցնելու, քննելու և հրատարակելու միաձև կարգը, բոլոր դասերի համար միաձև դատարան վարչութիւնից անկախ պաշտօնեաներով և ադմինիստրացիայի իրական պատասխանատուութիւնը դատարանով։ 2) Ազնուականութիւնը ընդունում է, որ առանձին մինիստրութիւնների չը պայմանաւորված գործունէութիւնը և նրանց ներկայացուցիչների անպատասխանատուութիւնը կտրում է իշխանութիւնների հեղինակութիւնը և վնասակար կերպով է ազդում պետական կեանքի կանօնաւոր ընթացքի վրա, և այդ պատճառով պէտք է աշխատել սահմանելու համաձայնեցումն և պատասխանատուութիւն։ 3) Ազնուականութիւնն ընդունում է, որ պրաւօսլաւնի հոգևորականութեան սահմանապատասխան պարտաստութիւնը, նրա նիւթական ապահովութիւնը և եկեղեցական կազմակերպութեան պակասութիւնները ազդում են բարոյական զգացմունքի անկման վրա ժողովրդի մէջ, և այդ պատճառով պէտք է աշխատել բարւոքելու հոգևորականութեան դրութիւնը և ամրապնդել ծուխի մէջ ազգաբնակութեան ներքին կապը եկեղեցու հետ ընտրողական սկզբունք մտցնելու միջոցով։ 4) Ազնուականութիւնն ընդունում է, որ Ռուսաստանի անկերպարանութեան, որ այնպէս պարզութեամբ երևաց վերջին ժամանակներս, աղբիւրն է ժողովրդի անգրագիտութիւնը և երիտասարդութեան դաստիարակութեան և կրթութեան անմխիտեմութիւնը, և այդ պատճառով պէտք է ամեն միջոցներ գործ դնել հանրամատչելի պարտաւորական սկզբնական ուսում տարածելու համար, ստորին, միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցները փոխադարձաբար իրար հետ համաձայնեցնելով, յարմարեցնելով նրանց ժամանակի և տեղի պահանջներին, լայն կերպով տարածել այդ դպրոցների ցանցը և ամենամեծ ծաւալութիւն տալ ամեն տեսակ կրթական և դաստիարակչական հաստատութիւններ բանալուն, զեմստվօյներին, կրօնական հաստատութիւններին, դասակարգերին և մասնաւոր անձերին։ 5) Ազնուականութիւնն ընդունում է, որ Պետական Դումայի գոյութեան դէպքում օրէնքը պէտք է պարզապէս որոշէ ժողովների, դաշնակցութիւնների և մամուլի ազատութիւնը, այդ պատճառով էլ պէտք է ձգտել վերացնել վարչական բարեհայեցողութեան միջոցները և դատաստանական պատասխանատուութիւն հաստատել։ 6) Ազնուականութիւնն ընդունում է, որ զէմստվօները և քաղաքները չեն կարող ազատ կատարել այն պարտականութիւնները, որոնք անհրաժեշտ ծնունդ են տեղական ազգաբնակութեան կարիքների և շահերի, այդ պատճառով պէտք է ձգտել օրէնքով հաստատել ամեն տեղ լայն ինքնավարութիւն լիակատար ինքնուրոյնութեան հիմունքներով՝ դատաստանական պատասխանատուութիւնով։ 7) Ազնուականութիւնն ընդունում է, որ առևտրական և արդիւնաբերական գործունէութիւնը նշանաւոր չափով գոսանում է Ռուսաստանում հսկայական տարածութիւնների և հաղորդակցութեան միջոցների բացակայութեան պատճառով, այդ պատճառով պէտք է ամեն կերպ նպաստել երկաթուղային, խճուղային և ջրային հաղորդակցական միջոցների կառուցմանը։—Այսօր երկամսեայ դադարից յետոյ լոյս տեսաւ «Новости» լրագիրը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Առաւօտեան ժամանեց Վիտտէն. նրան դիմեցին Պետական Խորհրդի անդամներից շատերը և ուրիշ պաշտօնեաներ, կօրէական միսսիան և ահագին հասարակութիւն։ Պատասխանելով հասարակութիւնից մի անձի արտասանած բարի գալստի ճառին, Վիտտէն ասաց, որ ինքն ամեն բանում գործել է Վեհապետի հրահանգների համաձայն և երջանիկ էր ամեն տեղ և մանաւանդ Ամերիկայում ընդհանուր համակրանքի հանդիպելով։

ԼՕՆԴՕՆ, 15 սեպտեմբերի։ Հայբէրեան նոր երկաթուղին չի անցնի Հայբէրեան կիրճով, այլ կերթայ Կաբուլ գետի ափերով մինչև Աւղանստան։ Կառուցումը կը սկսվի անյապաղ. նա կը տիրէ աւղանական սահմանը, եթէ միայն էմիրը համաձայնվի։

ԼՕՆԴՕՆ, 14 սեպտեմբերի։ Լրագիրները, մանաւանդ կառավարութեան կողմնակիցները, ջանում են ջատագովել և արդարացնել դաշնագիրը։ Սակայն մի քանիսը դժգոհութիւն են յայտնում և ասում են, որ իրանց հպարտութիւնը վիրաւորված է նրանով, որ խոստովանվում են, որ Անգլիան այսուհետև Հնդկաստանն իր ձեռքում կը պահէ ոչ թէ

իր սեփական ույժի շնորհով, այլ ստիպված է լինելու դիմելու դեղին ցեղի օգնութեանը: Ստորացումն աւելի ևս ուժեղ է այն պատճառով, որ համաձայնութիւնը կայացված է այն ժամանակ, երբ Ռուսաստան կողմից վտանգն աւելի նուազ է քան երբ և է:

ՏՕԿԻՕ, 15 սեպտեմբերի: Բոլոր առևտրական ատեանները հրաւէր ստացան ներկայացուցիչներ ուղարկել Տօկիօ՝ առևտրի զարգացմանը նպաստող ձեռնարկութիւնները քըննելու համար:

ՀՌՕՄ, 15 սեպտեմբերի: Ռուսաց դեսպանը յանձնեց իտալական կառավարութեանը պաշտօնական հրաւէր՝ մասնակցելու առաջիկայ երկրորդ կոնֆերենցիայի Հաագայում: Իտալական կառավարութիւն անպայման ընդունեց հրաւէրը:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Կայսերական թատրօնների արտիստ Լ. Դոնսկոյի անտրեպրիզ

Շաբաթ, սեպտեմբերի 17-ին

կը ներկայացվի

Ա Ի Դ Ա

Օպերա 4 գործ. 7 պատկ. երաժ. ՎԵՐԴԻ Թարգմ. Գր. Օլիզօրայի. մասնակցում են՝ տ.տ. Դուբրօվսկայա, Կարբի, պ.պ. Դոնսկոյ, Սոկոլովսկի, Դրագուլի, Տօմաշևսկի, Վոլսկի:

Նոր դեկօրացիաներ դեկօրատոր պ. Նովակի, նոր զգեստներ և բուտաֆարները:

Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր պ. Բեկեֆի:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին

Կապելմէյստր Լ. Պ. Շտէյնբերգ: Գլխաւոր ըէժիսոր Ն. Ն. Բօգօլիւբօվ:

Կիրակի, սեպտեմբերի 18 ին, կը տրվի «ԵՎԳԵՆԻՅ ՕՆԵԳԻՆ» օպերա 3 գործ., 7 պատկ., երաժ. Չայկովսկու:

Տոմսակները ծախվում են:

(տ. օ.) 2—3

Լոյս տեսաւ

Ա. Չիլինգարեանի

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԸՆԴՀ. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Եւրոպա». գինն է 40 կ., գումարով առնողներին 25% զեղչ: Դիմել՝ Ալէքսանդրապօլ, Սանոյեանի տպարան կամ Երևան՝ ուսուցիչ Չիլինգարեանին: 1—5

Սարիղամիշի նոր բացվելիք հայոց եկեղեցական-ծխական դպրոցի համար հարկաւոր է մի միջնակարգ դպրոցից աւարտած ուսուցիչ և մի և նոյն կուրսով աւարտած մի ուսուցչուհի: Պայմանների մասին դիմել՝ Сарикамышъ Александру Тиратурянцу. 1—2

Մի հայ օրիորդ, որ գիտէ խօսել հայերէն, ռուսերէն ցանկանում է հայ ընտանիքներում որ և է մի պաշտօն: Գիտէ կար ու ձև: Պայմանների մասին դիմել «Գուտտենբերգ» գրախանութը (Դվորցովի փողոց, տուն Լալաևի, Թիֆլիսում): 1—2

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Թիֆլիսի Ս. Նշան եկեղեցու միաբան քահանաներն ու երեցփոխը խնդրում են իրանց ծխական երին շնորհ բերել եկեղեցի սեպտեմբերի 18 ին, կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը 11-ին, յիշեալ եկեղեցու ուսումնարանի գոյութիւնը պահպանելու մասին խորհրդակցելու և ըստ այնմ հոգաբարձական ընտրութիւն կայացնելու: 1—1

Տեղեկացնում եմ Թիֆլիսի հասարակութեանը, որ Ջենեվիչի

Դեղատունը

ներկայումս գտնվում է Ալէքսանդրեան այգու մասուռի դիմացը, Մադատովսկի փողոցում:

1—1 Ջենեվիչ

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ս. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Մասնագէտ Աչքի հիւանդութիւններէ, վերակեաց հիւանդների ընդունելութիւնը: Առաւօտեան 1—3 ժամը. երեկոյեան 5—6 ժամը: Սօլօլակսկայա փող. սեփ. տ: 1—25

Մանկական պարտէզ,

Դպրոց եւ պանսիօն

Ե. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

Бебутовская, № 30.

Ընդունվում են երկու սեռի մանուկներ և պատրաստվում միջնակարգ դպրոցներ մտնելու համար:

(11,13,14,15,16,18,20,23,25) 3—10

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ և ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ

գաւառները գնալու համար երեք ամիս ժամանակով

Պահանջվում են Բժիշկներ

և ՖԵԼԴՇԵՐՆԵՐ

Ռոճիկ կը տրվի բժիշկներին՝ ամսական 300 րուբլի, ճանապարհածախս 50 ր., ֆելդշէրներին՝ ամսական 70 ր. և ճանապարհածախս—25 ր: Դիմել մինչև սեպտեմբերի 15 ը Բժշկ. Կ. Ստեփանեանին (Ново-Бебутовская. д. № 1):

Թիֆլիսի Մէյդանի ս. Գէորգ եկեղեցու ծխական երկսեռ դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտնում է, որ երեքշաբթի, ամսիս 20-ին, բացվելու է դպրոցի առաջին պատրաստական դասարանը: Աշակերտներ և աշակերտուհիներ ընդունվում են $7^1/_2$ տարեկանից մինչև 9 տարեկանը: Խնդիրները ընդունվում են ամեն օր, ժամը 10—2: Խնդիրների հետ պէտք է ներկայացվեն ծննդական և ծաղկի պատուաստման վկայականները: Նախագահ հոգաբարձութեան Յովսէփ Ամիրխանեան: (տ. օ.) 2—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ամեն օր, երեքշաբթի և շաբաթ օրերը կը լինի ընտանեկան երեկոյթ սազանդարների մասնակցութեամբ: (16 և 23) 1—3

Գողթան գաւառի Փառակա գիւղի նոր բացվելիք հայոց դպրոցի համար հարկաւոր է մէկ ուսուցիչ. պայմանների մասին դիմել պ. Ղևոնդ Յակոբեանին: Вельяминовская № 34 5—5

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ (Ղրիմ)

ՀԱՐԿԱՒՈՐ է ուսուցիչ դասախօսելու. ա) ծխական դպրոցում հայերէն լեզու 14 դաս և իբրև կառավարիչ. բ) երկու գիմնազիաներում կրօն (12 դաս): Ցանկալի է ուսուցիչ՝ աւարտած Գէորգեան ճեմարանը կամ Ներսիսեան դպրոցը: Վարձը 1000 ր. և բնակարան: Առաջարկութիւնները ուղղել երէցփոխ Կ. Քուչնաբեանին: 3—5

Լոյս տեսաւ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆՑԻ

ԳԾԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

տարրական դասընթաց

Առաջին մաս

Ստորին դասարանների համար.

Գինն է 20 կօպ:

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառանոցները: Պահեստը հեղինակի մօտ. հասցէն Эчміадзинъ, Гарегинъ Левонянцъ. Въ Академіи. 9—10

Դասագրքեր, օժանդակ ձեռնարկներ և տնային ընթերցանութեան գրքեր, միջնակարգ և ստորին ուսումնարանների աշակերտների համար, նոյնպէս և ժողովրդական ընթերցանութեան համար էժանագին գրքեր մեծ քանակութեամբ պատրաստված են Թիֆլիսի կենտրոնական գրավաճառանոցում:

Օտար քաղաքներից պէտք է դիմեն՝ Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ.

(տ. օ.) 9—10

Լոյս տեսան

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆԻ

1) Մի եւ նոյն դագաղում, պատկեր, գինը 4 կոպէկ: 2) Թարգմ.—«Կինը եւ նրա տնտեսական դրութիւնը», Կլար Ցետկինի. հրատարակութիւն Ն. Մատինեանի: Դիմել հրատակչին՝ Թիֆլիս, Հերմէս տպարան, հեղինակին և գրավաճառներին: Գումարով գնողներին մեծ զեղչ: 2—4

Թիֆլիսում մի հայ օրիորդ, գիմնազիայի աշակերտուհի՝ ցանկանում է ձրի դասատուութիւն բոլոր առարկաներից, մինչև 6-րդ դասատուն, այն պայմանով, որ ճաշ և սենեակ ունենայ: Դիմել՝ Тифлисъ, Угокъ Багратіоновской „Θоминой" ул. д. Абуладзе кв, Н. Т., երեկոյեան 4—6 ժամը: 2—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնն ընդունում է նուէրներ յօգուտ Շուշու և Բագուի վերջին աղէտից վնասվածների, թէ փողով և թէ հագուստով. Գանօվսկայա փողոց, № 19, կար ու ձևի արհեստանոց: 3—3

Նորուսների համար կազմած

«Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ»

գործածողներից խնդրում եմ՝ իրանց նկատողութիւններն ուղարկել ինձ — Армавиръ (Куб. об.) регенту С. Шаануну, որպէս զի երրորդ տպագրութեան ժամանակ թերութիւններն ուղղենք: 3—4

Լոյս տեսաւ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ

Ա. տարի

Աշակերտների յարմարութեան համար հայերէնից ռուսերէն բառագրքով:

Գինը 20 կօպ:

Դիմել՝ Ставрополь (губ.) священнику Сааку Теръ-Ованнесьянцъ. 7—15

„ԼՈՅՍ"

գրախանութը ընդունում է ամեն տեսակ գրքեր կօմիսիայով վաճառելու համար:

Դիմել՝ Тавризъ (Персія) магазинъ «Луйсъ» Г. Агаджанянцъ. 7—10

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական ընկերութիւնը ընդունում է նուէրներ դրամով, իրեղէններ, շորեր և գործիքներ վերջին աղէտներից վնասվածների օգտին ընկերութեան գրասենեակում (Абасъ-Абадская площ. սեփական տուն) իւրաքանչիւր օր առաւօտեան 10-ից մինչև 2-ը: 5—10

Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ

Մի օրիորդ ցանկանում է ձրի դասատուութեան հայոց լեզուի՝ հայ ընտանիքներում, այն պայմանով, որ ճաշը և սենեակը ունենայ: Դիմել՝ Նիկօլաեվսկայա 44 տուն Գամբարեանցի: 4—8

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

Կ. ԿԱՌՒՑԿՈՒ

«ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱԶԳԱՅՆՈՒԹԻՒՆ»

Թարգ. Գար. Պապօվեանի

Գինն է 15 կօպ.

Թիֆլիսում կարելի է ստանալ բոլոր հայ գրավաճառների մօտ. օտար քաղաքներից դիմել՝ Тифлисъ Типографія «Гермесъ» Осепяну. 5—5

Նախիջևանի եկեղեցական-ծխական երկսեռ խառն Վարդանանց դպրոցի համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ է երկու ուսուցիչ և մէկ վարժուհի ռուսաց, հայոց լեզուների ձեռագործի և ձայնագրութեան համար. ցանկացողները շտապեն դիմել դպրոցի հոգաբարձութեան յայտնելով իրանց պայմանները. Нахичевань (Эрив. губ.) Ктитору Теръ-Минасяну. 2—2

Հաշւապահութեան եւ կոնտորական գիտելիքների կուրսեր

Թիֆլիսի առեւտրական դպրոցին կից

(Վեցերորդ տարի)

Կուրսերում աւանդվում են. հաշւապահութիւն, առևտրական թուաբանութիւն, առևտրական թղթակցութիւն և առևտրական իրաւունք:

Պարապմունքներն սկսվում են սեպտեմբերի 15-ին: Դասընթացը տևում է տանուաղը 6 ամիս: Զբաղմունքները երեկոներին—շաբաթը 3 անգամ: Ունկնդիրները կարող են լինել երկու սեռի գրագէտ անձեր: Կուրսի վճարն է 40 րուբլի:

Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի դիրեկտօրի անունով խնդիրները տրվում են ամեն օր, առաւօտեան ժամը 10—1-ը, նոյն դպրոցի գրասենեակում:

(Ե.) 4—5

Պատիւ ունեմ յայտնելու Թիֆլիսի հասարակութեանը, որ ես, Բագուի նախկին գործարանատէր

Մ. Ի. ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆՍ

տեղափոխված լինելով Թիֆլիս, ԲԱՑ ԵՄ ԱՐԵԼ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ և ՄԱԳԱԶԻՆ

ԿՕՇԻԿՆԵՐԻ

Սօլօլակի և Ֆրէյլինսկի փողոցների անկիւններում, իշխ. Բատեևի տանը (նախկին իշխ. Է. Գրուզինսկու): Ընդունում են ամեն տեսակ կօշիկների պատուէրներ իմ անձնական հսկողութեան տակ: Արտակարգ պատուէրները կատարվում են արագ, ճիշդ և լաւ: Ապրանքի և աշխատանքի լաւութեան համար ֆիրման պատասխանատու է:

(ո. կ. չ.) 3—5

Դ Է Պ Օ

ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Եղբ. Յակոբջանեան եւ Սարգսեանց"

Պատրաստի հագուստեղէնի խանութում (Միքայէլեան կամուրջ, Քամոյեան տուն № 25—30) մշտական ստացվում են մեծ քանակութեամբ կանանց, տղամարդկանց և երեխաների համար ամենավերջի ձևով սեզօնի տարազով պատրաստած հագուստներ:

Գները չափաւոր են և առանց սակարկութեամբ: (Հ. Հ.) 68—100

Магазинная вывѣска
Рисунокъ утв. Отд. пром. и торг. М. Фин.

ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ
ШВЕЙНЫЯ МАШИНЫ

КОМПАНIИ ЗИНГЕРЪ

Необходимы для домашняго употребленія. Образцовы въ конструкціи и исполненіи. Продаются только въ магаз. Комп. Зингеръ.

Отпускъ машинъ съ платежемъ **отъ 1 рубля въ недѣлю.**

Безплатное обученіе шитью и моднымъ художественнымъ вышивкамъ.

Остерегайтесь поддѣлокъ!

Ручныя машины съ высокимъ рукавомъ во всѣхъ нашихъ магазинахъ отъ 25 руб.

Болѣе 1200 собственныхъ магазиновъ по всей Россiи!

THE SINGER MANFG. CO. TRADE MARK

фабричное клеймо которымъ снабжены машины.

ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ԶԻՆԳԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Վաճառվում են միայն Ընկերութեան սեփական խանութներում: Աւելի քան 1200 խանութ Ռուսաստանի Կայսրութեան ամեն քաղաքներում: Խանութները ճանաչվում են Ռուսաց «З» տառը ձևակերպող ցուցանակներով, համաձայն ֆինանսների մինիստր.—Արդիւնաբեր. և Առևտր. բաժնի հաստատած նկարին: Զգուշացէք կեղծիքներից. Մեքենաները տրվում են սկսած շաբաթական 1 րուբլի վճարից: 18—25

Կ.